

EMLÉKIRAT

AZ ERDÉLYRÉSZI TELEPÍTÉSÉRŐL

Írta:

D^r. SEBESS DÉNES

MAROS-VÁSÁRHELY
NYOMATOTT ABL ÁRPÁD KÖNYVNYOMDÁJÁBAN
1905.

Telepítés és a nemzetiségek.

Kolozsvárt ez év április hó 16-án az erdélyi gazdasági egyesület kezdeményezésére a telepítő és parcellázó bank részvételével egy ankét tartatott. Az érdeklődés nagy volt, a felszólalások mutatták, mily égetően sürgős kérdések várnak megoldásra.

Az a heves szócsata, a mi Gróf Bethlen István és Beck Gyula úr között lefolyt, élénk világot vetett a mi különleges erdélyi birtokviszonyainkra, melyek merőben máskép „kezelendők, mint a szerencsésebb Királyhágón túli testvéreinkké.

Mindnyájan, kik az anketten részt vettünk, bizonyos szomorú benyomások hatása alól szabadulni nem tudtunk. Tudjuk és látjuk a veszélyt, melyben az egész erdélyrészi magyarság van. A telekkönyveink ázsiai színvonala, ennek következtében a jelzálog hitel drágasága, legtöbbször teljes elzárkozottsága, a kényszer eladások nagy tömege, nemzetiségi pénzüzetek öntudatos birtok politikája, melyet magyar nemzeti szempontból nem ellenőriz az államhatalom, de nem is védekezik ellenök, oly tények, melyek bizonyításra nem szorulnak.

A mozgalom, mely *más birtok politikát* akar inaugurálni tiszteletre méltó, de társadalmi erőkkal a kérdés nehézségeivel megküzdeni lehetetlen. A parcellázó és telepítő bank tisztességes intenciójában kételkedni nem lehet, de működésének kevés sikere lesz,

a mi a telepítést illeti. Parcellázni való nagybirtok az erdélyi részekben pedig nincsen

Ami nagyobb birtok van, azt sokkal inkább conserválni kell, mint felaprózni. A telepítés pedig nemcsak állami ellenőrzést kíván, de állami feladatot képez ott, hol minden elhibázott lépés jóvá nem tehető ethnikai elváltozást idéz elő.

Nagyarányú új birtokpolitikára van szükség, mely az állami erők legteljesebb igénybevételét követeli.

Előre elkészített és czéltudatosan keresztül vitt telepítési tervzet alapján induljon meg az actió és ne ötletszerűleg.

A mi az erdélyi részekben a telepítésnél történt az újabb időkben mindenesetre tanulságos kísérlet, de hatása abszolúte semmi. Nemcsak méreteiben, de eredményeiben is eltörlül mindazok mellett, a mit a nemzetiségek produkálnak.

A nemzetiségek helyzete, törekvései különleges elbírálást igényelnek. Erdély nem minden nemzetisége az, mely a magyar állameszmét az állam területi integritását fenyegeti. A számbeli túlsúlyban levő oláhság helyzete és törekvései egészen mások, mint a szászoké. Alig szükséges bizonyítani, hogy a független Románia királysága alatt minden román egyesítése az az ábránd, mely eltölti minden oláh szívét.

Nem oszthatjuk Éber Ernő nézetét, ki azon kijelentéséhez, hogy mindent meg kell tenni a nemzetiségek elhanyagolt részeinek új munkára, nagyobb jólétre való elősegítésére, azon reményét frizi,*) hogy a magyar állam a románság javára való részrehajlatlan munkával azokat a maga részére nyerné meg. Elsősorban a magyarságot kell szám

*) Éber Ernő: Fajok Harcza. Budapest 1905.

belileg és gazdaságilag gyarapítani, minden megengedett eszközzel, mert keserves tapasztalat mutatja, hogy a magyar kultúra és forrásaiból táplálkozó és megerősített oláh intelligencia legfélelmesebb és kérlelhetlenebb ellensége a magyar államreszmének.

A szászok ellenben területi elszakadásra nem törekednek. Egyetlen törekvés, a melyhez szorosán ragaszkodnak: faji, nyelvi, egyházi különállásuk megóvása.

Ismerik a magyar nyelv – mint államnyelv – (staatsprache) előjogait, azonban követelik a nemzeti-ségi törvény végrehajtását.

A szászok az egyedüli nemzetiség, a mely a nemzetiségi törvényt elismeri.

A jogállam külső ismertető jellege az kell legyen, hogy a létező törvény, mely egyformán kötelezi az állam polgárokat – megtartassék.

És ime a nemzetiségi törvény végrehajtva nincs mondják, dacára., hogy a törvénytárban, mint létező törvény élő jogrendünknek kiegészítő része.

Az államtevékenység egysége, pontossága és gyorsasága szempontjából kérségtelen követelmény az, hogy az országban dívó egyik nyelv, mint hivatali és államnyelv minden előjoggal felruháztassák. Hogy ez a nyelv Magyarországon a magyar nyelv kell legyen nem szorul bizonyításra. A ki állami tisztviselő akar lenni, a ki képviselő akar lenni, az magyarul kell tudjon.

Ily formán kellő meggondoltsággal nem követelhető a saját anyanyelvnek egyenjogúsága a magyar nyelvvel és ezt az egyenlőtlenséget számításba kell venni, mely a kevés nyelvtanulási képességgel megáldottaknál mindenesetre érezhető lesz

Mindazon által a magyar nyelv *kizárólagos*

használata a közigazgatásban különösen annak alsóbb fokozatában s ennek következtében a törvényhatóságok és községek magyarosítása lehetetlenné tenné számtalan állampolgár részére a nyilvános szereplést és a későbbi korban a közigazgatásban való részvételt.

Ez által nyilvánvaló egyenlőtlenség állana be a magyar és nem magyar nyelven beszélő polgárság és földművelők között, mert míg amaz részt vehet a saját községét érdeklő közérdekű ügyekben s a közigazgatásban határozatokhoz járulhat hozzá, a szász község lakóját ez a jog nem illetné meg, mert a nyelvet nem bírná s e fontos jogát oly tisztviselőkre ruházná, kiknek a sáfárkodását még nem is ellenőrizhetné.

Ezért a jogállam elengedhetetlen követelményének tartják, hogy az állam a maga részéről mindent elkövessen, hogy polgárainak, kik az állam nyelvet nem bírják – ezen hátrányokat ne tegye nagyon érezhetővé.

A nemzeti állam fogalmát szerintök nem zárja ki a jogállam fogalma a mi viszonyaink között sem. Természetes azonban, hogy ezen nemzeti állam az egységet és a szükséges szilárdságot nem nélkülözheti ugyan, de nem hagyja tekinteten kívül, hogy Magyarország lakói több nyelvet beszélnek és hogy egy állampolgárt sem érhet politikai és társadalmi -jogsiban valamely hátrány nemzetiségéért. Ezt vitatják a szászok.

Kétségtelen az, hogy a magyar nemzeti állam fogalmával ellentétben áll minden oly törekvés, mely jogi és nyelvi kiváltságra törekszik. De az állam politikának a való élettel kell számolnia. A szász nemzetiségi aspirációk még teljesítésük esetén sem hozhatnak veszélyt a magyar állameszmére, míg az oláh-ság gyarapodása, gazdasági megerősödése mind fe-

nyezetőbbé teszi az erdélyi kérdést és vitássá teheti Magyarország területi épségének kérdését is.

Figyelemre méltók azonban a szászok és románok egymás közötti erőviszonyai, elhelyezkedésük és küzdelmeik.

Összesen 227 község az, a melyben ma is a szászok laknak – részint ősidőktől fogva laktak, mindenesetre azonban lutheránus egyház létezik.

Ez a 227 község nem képez együttes összefüggő területet, egy része idegen nyelvű fajok közé van beszorítva, különösen Erdély északi és délnyugati részében.

Az északi rész Besztercze és Szász-Régen körül csoportosul, a középső csoport Medgyes és Segesvárt fogja körül, a keleti rész vagyis a Barcaság Brassó mellett sorakozik.

A szász községek és városok különböző megyékben vannak megoszolva. Nagyküüllőmegyében 89 község, Szebenmegyében 33, Kisküüllőmegyében 33, Beszterczenaszódmegyében 13, Alsófehérmegyében 10, Kolozsmegyében 7, SzolnokdobokamegyébertJíy Marostordamegyében, 3, Udvarhelymegyében 3, Fogarasmegyében 2, Hunyadmegyében 1.

Tehát csupán Tordaaranyos, Csik és Háromszék-megyékben nincs szász község a 15 erdélyi vármegye közül.

Ezen kedvezőtlen helyzete a szász népnek nagyban hozzájárul azon tagadhatatlan tényhez, hogy az idegen népfajok beolvasztási törekvései leginkább rajta mutatják meg nyomaikat. Számbeli szaporodása csekély, aránytalanul elmarad a többi fajok mögött.

A szász városok lassan, de biztosan alakulnak át etnográfiailag.

A szász városokat igen keskeny körben szelik körül a szász faluk, rendszeren egy sorból áll e kör

némely helyt egészen át van törve s csaknem minde-
nütt román nyelvű lakosság foglalta el a tért.

A szászfalvak sem tiszta szász anyanyelvűek ma
már különösen azok, melyek a román vidékekkel ha-
tárosak. A szász városok tehát alig számíthatnak a
szász falvakra mint új erőforrásokra.

Az eredetileg szászok által alapított és szász
községek száma a szász statisztikusok szerint a mint
említve volt 227-re tehető.

Egyetlen egy szász község sincs, a melyikben ne
lenne román anyanyelvű lakos.

Legerősebben a délkeleti részeken, Nagyszeben
között és a Barczaságon fenyegetik a románok a szászokat:

Ellenben Magyarország egyetlen szász közsé-
gében sem emelkedett még relativ többségre sem a,
magyarság.

Kétségtelen, hogy a román faj elnyeléssel fe-
nyegeti a szászokat. A cultur nép, mely faji elzárko-
zottságában magas iskolai és gazdasági miveltségé-
ben bizakodva terítoriaiis jogokra törekedett -- nem
az uralkodó nemzet, de egy minden tekintetben inte-
rioris faj által támadtaíott meg.

Lehetetlen, hogy vezetői be ne lássák a veszély
nagyágát és a magyar barátság szükségességét. Vi-
szont a magyar politikai élei is bizvást felhagyhat a
minduntalan megnyilatkozó animozitással, tnelyllyel az
erdélyi szászok törekvéseit bírálja. Veszedelem a szá-
szokat nem a magyar állameszme fentartásából érheti.
A szászok a magyar á;!?";i ter'ueíén sokkal inkább
a magyarságra vannak utalva, mint bármely más
nemzetiség.

Talán nincs messze az idő – mikor tudatára
ébrednek annak, hogy a magyarságban ne ellenséget
lássanak.

A „Tribuna”, 1899. július 7-iki számában egy cikk jelent meg, mely elmondja, hogy nincs nép, mely annyi gúnyolódásnak, rágalmazásnak lett volna a magyarok részéről kiteve, mint az oláh nép. Most azonban a szászokra is rá került a sor. Egy idő óta a magyar sajtó vad dühvel támadja ezt a békés és rendszerető népet. Sőt a támadások a magyar parlamentben is viszhangra találtak,

A szászok tanulhatnak ebből, hogy *szövetkezniük kell, de nem a magyarokkal*, hanem egymás közt románokkal, hogy egyesült erővel küzdjenek a sovínizmus ellen és a magyar hegemonia ellen.

Ezen nyílt felhívásra a *Sibenbürgisch Deutsche Tageblatt* 1899. július 7. számában egy rövid válasz jelent meg, *mely határozottan vissza utasítja a felkínált szövetséget a következőkben:*

Az a felhívás, hogy Magyarország népei egymás közt szövetkezzenek a magyaiok eilen a mi részünkről helyreigazítása szorul A szövetkezés egymás között magyarok ellen a polgárháborút keltené fel Magyarországon, *Erre a szászok nem kaphatók.* - Ne szövetkezzünk a magyarok ellen, hanem szövetkezzünk mindnyájan nemzetiség különbség nélkül a magyar nép európaiasan és nemesen gondolkodó fiaival a sovínizmus visszaverésére, mely a vezető magyar népre ep oly vészthozó, mint a többi nem magyar nemzetiségre és legfeljebb egy néhány martírságra számító spekulánsnak töltené meg zsebeit.

Harcoljunk együtt a magyar állam fenntartásáért, mely a chauven üzelmek által leginkább van veszélyeztetve.

Belátták a szászok, hogy a régi politikai jogi helyzetét a szász népnek vissza állítani lehetetlen.

Ki kell békülni a jelennel s őszintén híveivé kell válni a magyar állameszmének

Békítő hangok emelkedtek a sajtóban a publicistikában, melyek hangsúlyozták a szász és magyar kibékülést.

A „Kolozsvár” című lap 1899. év december havában egy cikk kapcsán azon véleményének adott kifejezést, hogy a magyar állam és magyar faj érdeke az, hogy az oláh tengerben a szász sziget fenntartassék. Természetes, hogy az állameszme és a magyar érdekeknek hű barátja kell legyen a nép, melyet eszünk ágába sincs megmagyarosítani. Ne szövetkezék azonban fajunk ellenségeivel.

„Egy veterán” tollából egy röpirat jelent meg Nagyszébenben 1899. december 10-én, mely örömmel üdvözli a magyar sajtó békülékeny hangját s meggyőződésének ad kifejezést, hogy az egyetértés lehetséges.

Elítéli azonban a szász túlzó felfogást.

Az elődök politikai és jogi helyzetét visszaállítani lehetetlen, nem is lehet ez a szászok kívánsága. Legsajnálatosabb azonban az, hogy a társadalom terén is meg van az ellentét Erdély régi törvényes három nemzete között. Mélyen begyökerezett félreértés akadályozta az egyetértést.

A szászoknak számolni kell a magyar állameszme fejlődésével és megerősödésével. A magyaroknak sikerült aránylag rövid idő alatt a nemzeti államot megerősíteni, többségük van a társadalomban tekintélyben és intelligenciában.

A szászoknak nem áll érdekében a magyar nemzeti állam kifejlődése elé akadályokat gördíteni.

A szász nép faji tulajdonsága a számító okosság. Ma napság legtöbbit ők szenvednek a közgazdasági krízis alatt.

Ha sikerülne a közgazdasági életet újra felfel-
díteni s biztosabb utakra terelni, úgy sikerülne az
állami és társadalmi élet minden vonatkozásában az
egyetértést és békét megteremteni a szász nemzeti-
séggel.

Nagy jelentőségű volna ez az erdélyi magyar-
ságra is – mert erős szövetséges társat nyerne az
oláhok, ellen.

Az eddigi telepítések.

Az erdélyi részekben alakított telepek egytől-egyig az 1894. évi V. törvénycikk hatálya alatt és az abból contemplalt telepítési alaphól létesítettek.

E törvényt megelőzi az 1873. évi XXII törvénycikk, mely a majorsági birtok területek megválthatóságát írja körül és a kincstári birtokokon levő telepítvényekre nézve adja meg a kincstárnak a felhatalmazást, hogy megállapítandó vételárért a külsőségekből négy kat. holdon felül és a telepítvényeseknek tulajdonjoggal átengedjen annyit, amennyivel vételárarány nézve biztosítékot talál. E törvény tulajdonképpen alig tekinthető intézkedésnek a kérdés fontosságának megfelelő, mélyreható törvényhozási intézkedésnek. Nemcsak birtok politikailag, de áii nnpolitikailag is alig mozdított valamit a telepítés ügyen.

Nagy, mondhatni korszakalkotó lépést a törvényhozás az 1894. V I. cikk 11. §-ba létesített telepítési alap képzésének elrendelésével tett. Az által, hogy a földművelésügyi miniszter rendelkezésére 3.000.000 forintot bocsátott az állam telepítések eszközzésére, felösmerte azt hogy a telepítési műveleteknél az államra hárul a legfontosabb feladat. - Lehetővé tétetett, hogy nemcsak a telepítésre alkalmas kincstári birtokokon létesíthessenek telepítvényeket, hanem ilyenek hiányában bárhol, hol azt birtok politikai vagy nemzeti érdekek sürgetik.

A törvény az egyes telepéseknek adandó területet a bejtelekkel együtt úgy állapítja meg, hogy az 10 holdnál kisebb és 80 holdnál nagyobb nem lehet. Megengedi azonban, hogy oly családok részére, melyek ipari, vagy más foglalkozásnál fogva a község anyagi megerősödése vagy közegészségi viszonyainak javulására működnek, mint orvosok, állatorvosok, iparosok, vagy munkások 4-5 holdas telepek is alakíttassanak, de az ily telepek térfogata az összes terület 5%-ánál nagyobb nem lehet. Másik igen fontos intézkedés az, a mely 15 éven belül a kincstár elővételi jogát állapítja meg. Megadható a telepéseknek az a kedvezmény is, hogy a törlesztést az első két évben nem kell teljesíteni és a telepes csak a kamatokat köteles fizetni, ha azonban az első két év kamataival és további két év járulékaival hátralékos, a telepből bírói úton kimozdítható.

Ezen feltételek és rendelkezések hatálya alatt a földmivelésügyi miniszter 1904 év december havában az 1874. V. t. c. §-sa rendelkezéseinek megfelelőleg közzé tett jelentése szerint a telepítési alap 23148 k. hold terjedelméből az erdélyi részben esik.

1. Alsó és felső Detreheim községekben 2666 k. hold 691. □ öl.

2. Bun községben (Kisküküllő vm.) 13'22. k. h. 420 □ öl.

7. Fehéregyháza községben (Nagy Küküllő vm.) 1290. k. h. 427 □ öl.

8. Kara községben és Kolozs rend tan. városban (Kolozs vm.) 1012. k. h. 956 □ öl.

9. Marosludas és Maros-Bogát községekben (Tordaaranyos vm.) 3.722. k. h., 1444. □ öl.

10. Magyar Nemze községben (Beszterce N. vm.) 686. k. h , 1178. □ öl.

11. Nagy-Sármás és Tuson községekben (Kozs vm.) 4268. k. h., 673 II öl.

12. Vicze községben (Szolnok-Doboka vm.) 835 k. h., 918. □ öl.

Összesen 15.805. k. h., 257 □ öl.

A feltételek megállapításával és telepesek befogadásával új telepek keletkeztek:

1. Fehéregyházán (Nagyküllő vm.) 738 k. hold, 46 □ öl területen 33 telepes részére;

2. Felső Detrehemben (TordaaraHyos vm.) 2.533 kath., 1450 □ öl területen 83 telepes részére.

3. Karán (Kolozs vm.) 1.009. kath. 56 □ öl területen 31 telep helylyel.

Az új telepítések kivétel nélkül létező községeknek megnagyobbítását célozzák, azok közül a marosludasi túlnyomóan, a kijrai részben tanyai rendszer szerint épült.

A gazdálkodó telephelyek területe a föld minőségéhez képest 20-37 kat. hold, a munkás telephelyeké a vidék napszám kereseti viszonyaihoz számítva 1½-5 kath. hold; a vételár lakóházzal együtt 6.200-9.660 K., illetőleg a munkás telepeken lakóház nélkül 675-1.040 K., melyből a telepesek a sorshúzás előtt 700-800 kt. tartoznak lefizetni. A még ki nem egyenlített vételár hátralék után a telepesek az első két három éven át 2-3 % kamatot kötelesek fizetni, a törlesztést pedig a harmadik-negyedik évben kezdik meg és 50 év alatt fejezik be 3, illetőleg 4% kamattal számítva mindenkor utólagosan, november hó 1 napján esedékes annuitási részletekben. A törlesztési részletekből 6.43-14.20 K. illetve a munkás telep helyek-után 5.59-6.98 K. évi teher esik a telephely minden kat. holdjára.

Hogy a telepítés célja az 1895. V. t. c. 17.

§-ának rendelkezéseinél is hatályosabban biztosítások, az új telepeken a kincstár részére fenntartott a visszavásárlási jog, ha a telephely mindenkori tulajdonosa:

1. A telephelyről 30 napnál tovább igazolatlanul távol van.

2. A telephelyét egészben, vagy részben másnak, mint törvényes leszármazóinak, vagy házas társának bérbe adja, használatra, vagy haszonélvezetre átengedi, két év alatt a telepét a telepítési okirat határozatainak megfelelően be nem építi, vagy be nem rendezi, telephelyét a kincstár beleegyezése nélkül jogügylet útján jelzáloggal megterheli, vagy végül telephelyét más telekkel gazdaságilag vagy jogilag egyesíti, esetleg részekre felosztja.

3. Büntetért vagy nyereség vágyból eredő vétésért egy évet meghaladó szabadság vesztes büntetésre jogerősen ellett ítélt.

4. Magatartásával ismételt figyelmeztetés után a telep békéjét megbontja, vagy annak fejlődését akadályozza.

5. Magyar állampolgárságát elvesztette.

6. A telephely megszerzéséért járó vételár után esedékes két évi kamatokkal, vagy a további években vételár és kamatok fejében fizetendő járulékoknak legalább 2 évi részletével hátralékban van, végül:

7. Ha a telephely végrehajtási árverése el van rendelve.

Visszavásárlási árul szolgál a telepes által vételári tőke törlesztésére befizetett összeg.

A kincstárnak visszavásárlási joga a telephely tulajdonjogának az első telepes nevére való telekkönyvi bekebelezésétől számítandó 50 év elteltével szűnik meg, még akkor is, ha a vételár előbb egé-

szen ki lenne fizetve; ha pedig a telepés az 50 év eltelte után a telepítésből kifolyólag a kincstárnak még adóssá volna, a visszavásárlási jog a tartozás kiegyenlítéséig a kikötött 50 éven túl is érvényesíthető.

Jelentékeny összegbe kerültek: az új birtokok határainak körülárkolása és beültetése, a nedves területek lecsapolása mintegy 260 kt. hold alagsövelése, egy mély kut forrása és az új telepeken szűkséges utak, hidak elkészítése. Gyümölcs, eper és más nemű fákból ide nem számítva a határok beültetésénél és a szakadásos kopár birtok részek erdősítésénél felhasznált akác és tölgy csemetéket, összesen 40.000 drbot ülteitek utak szélén, a belsőségekben és az új gyümölcsösökben. Fekéregyházán 15½ kat. holdon komlótelep, minden új telepen epreskertek faiskolák és nemes üzteiepek létesültek, 58 kai. holdon szőlő ültetés céljaira a talaj megforgattatok és egyelőre 34.300 drb. szőlő vessző ültettetett el.

Kiosztatott ezenfelül 15.300 drb. szőlő vessző ingyen, 6 bika és 4 kan kedvezményes áron.

Az említett jelentés szerint a telep helyek betöltése és további fejlesztése, kezelése a következő képpen sikerüli:

Nagysármáson (Kolozs megye) az összes, telep-helyek be vaunak töltve. Lemondás és átruházás folytán 10 telep birtokában történi változás. Az 1902 évben épült ev. ref. templom a kincstár által viselt 11764 K. költséggel berendeztetett és novemberben felavattott.

A tanköteles gyermekek szaporodása következtében az állami iskola megnagyobbítása szükségessé válván, egy tanterem és egy tanítói szoba építettett és rendeztetett be 6731 korona költséggel.

A telepeseket még a következő kedvezményben részesítette a miniszter: A vizenyős szántó földek alagszövezését megkezdettette, 789 klgr. lóhere, 192 klgr. lucerna és 705 klgr. zabos bükköny vetőmagot visszatérítés kötelezettsége mellett, 4763 drb. gyümölcsfa oltvány és megfelelő számú gyümölcsfa karót ingyen osztott ki, a telepes házak egy része pedig kijavított.

A telepen a tél folyamán népies gazdasági és házipari előadásokat tartatott, az utóbbiakon a fiizvesszöből, de különösen a nádból való kosarak fonásánál szép eredményt értek el.

Az ifjúság önképzés céljából egyesületet alakított.

Az 1902. év folyamán, megalakult hitelszövetkezetnek 204 tagja van, akik 325 üzletrészt jegyeztek egyenkint 50 Kval. A múlt évi termés kedvező volt. Holdanként termett átlagosan búza 705 q., rozs 702 q., árpa 10.10 q. Záb 6.10 q. A kedvező termés folytán a telepések az 1902. év folyamán befizetett 35.558 K. 16 fillérrel szemben a lefolyt évben 55.458 K. 73 fillért fizettek a váltságár törlesztésére. Jelenleg az eddigi esedékessé vált 293549 kor. váltság tartozásból még csak 32179 kor. vannak hátralékban.

A Magyar-Nemegyén (Besztercenaszód várm.) alakított 25 telepes helyből csak 6 telep van betöltve, a többire vállalkozók még nem jelentkeztek.

A termés a múlt évben is silány volt; búzából 139 q., roszból 150 q., árpából 2.88 q., zabból 205 q., tengeriből 4.49 q. k. holdankint.

E silány termés miatt a telepések ismét nem teljesíthették fizetési kötelezettségüket.

Miután a belsőségek egy részét a Szamos folyó előnti, az árvízről fenyegetett területet a kincstár 2750 K. költséggel ármentesítette.

Vicén (Szolnok Doboka vármegye) 14 telephely van megszállva, 6 üres; az üres telephelyek bérbé adattak.

Miután a közös legelő meredek része állandó legeltetésre kevésbé bizonyult alkalmasnak, abból 68 hold erdészeti kezelésbe adatott át. 68 hold ritkás erdő pedig közös legelőnek jelöltetett ki.

Az elpusztult szőlők felújítására 13.000 drb. gyökeres oltott szőlőveszőt ingyen, vetőmagul pedig 600 klgr. tengerit, 200 klgr. zabot és 100 klgr. heremagot kölcsön kaptak a telepések.

Ezen felül 300 hold közös legelő ingyenes használatába részesültek.

A telepések itt sem tehetek eleget fizetési kötelezettségeiknek, mert a gabona termés rosszul sikerült és búzából csak 2.25 qt a zabból 3.36 qt. tengeriből 2.67 qt. adatott.

Karán (Kolozsvármegye) a báró Rottenthal Józsefnétől Kara községében és Kolozs r. t. város határában vásárolt 1009 K hold 506 ööl területű birtokon 31 telepes ház építésével a nedves területek lecsapolásával és alagsövezésével, az utak építésével és beültetésével, a határvonalak árkolásával és beültetésével, valamint a szőlők beültetésével a telepítést előkészítő munkálatok befejeztettek és a telepítés egy telephely betöltésével meg is kezdett.

A birtokból ingyen átengedtetik:

- a) az állami iskolának és tanítói laknak belsősege 1 k. h. 800 ööl
- b) az állami kisdudóvodának belsősege 800 ööl
- c) az állami iskola belsősege 10 k. h.
- d) az állami kisdudóvoda belsősege 6 k. h.
- e) az ev. ref. lelkész illetmény földje 10 k. h.
- f) az ev. ref. templom földje 5 k. h.

g) községi célokra;

1. agyag gödör 1 k. h.

2. epreskert 3 k. h.

3 a községi vagyron gyarapítására, 15 k. h. 800 □ öl

h) utak, utcák, hasznavehetetlenek 36 k. h. 265 □ öl

összesen: 88 k. h. 1065 □ öl

Az e területen felül lévő 920 k. hold 1.041 □ ölből földmives gazdák részére 31 telephely alakított és pedig:

1. 17 belső telephely Kara községben egyenként 27. k. h. 800 □ öl

2. 10 külső tanya telephely Kara községben egyenként 30 k. h. 1.400 □ öl

3. 4 külső tanya telephely Kolozs r. t. városban egyenként 28 k. h. 1.400 □ öl.

Minden telephez tartozik:

a) szőlőföld 80 □ öl;

b) hegyi kaszáló 2 k. h. 600 □ öl;

c) rét 2 k. h. 800 □ öl;

d) közös osztatlan legelő 4 k. h.;

e) közös osztatlan erdő 3 k. h. 800 □ öl és ezen felül a karai belső telephelyeken 1000 □ öl beltelek és 14 k. hold szántóföld három tagban, a karai tanya telepeken tanyahely és szántóföld két tagban 18 k. hold, a kolozsi tanya telephelyeken tanyahely és szántóföld egy tagban 16 hold.

A belső telephelyek vételára a lakóházzal együtt 8.780 K., a karai külső tanyahelyeké 9.660 K-, a kolozsi külső tanya telephelyeké 9.140 K.

A vételárból a telepések 800 K-át a sorshúzás előtt tartoznak lefizetni, a fennmaradó vételár hátralék után pedig az első két évben 2%, a harmadik évben 3% kamatot, a negyedik évtől kezdve 20 éven át tőke

és kamat fejében a telepek nagysága szerint 280 K. 99 fill., illetőleg 315 K. 90 fül. és 299 K. 99 fill., továbbá 30 éven át pedig 319 K. 25 fill., illetőleg 353 K. 46 fill., és 33 K. 25 fill, fizetnek

A birtok a megszállott telephely kivételével házi kezelés alatt áll. A múlt évben végzett munkákból különösen felemlítést érdemelnek 3.715 drb. különféle fajú gyümölcs és erdei fa ültetése, ákácza iskola létesítése és 3 hold beültetése 15.000 drb amerikai alanyra oltott különféle fajú szőlővesszővel, 48 k. hold alagsövezése, 1.5 kim. utcaépítés és 1.6 kim. utkövezés.

A marosludasi (Tordaaranyosvármegye) hozzátelepítésre az Eczken Sándortól megvett marosludasi és az Andrássy Gyula gróftól Marosludason vásárolt birtokok használtattak fel.

A telepítési terület $3.733^{1444}/_{1000}$ k. hold.

Ebből az 1894: V. t.-cz. 3. §-a értelmében köz-célokra fentartatot:

- a) az állami iskola belsősége 1 k. h. 1.245 □ öl;
- b) 4 állami tanyai iskola belsősége 2 k. hold 800 □ öl;
- c) az állami kisdédóvoda belsősége. 1429 □ öl.
- d) a templom belsősége 344 □ öl;
- e) 4 állami tanyai iskola belsőség 24 k. h.
- f) templomföldek 20 k. h.
- g) lelkészek illetmény földjei 60 k. h.;
- h) kántortanítók illetmény földjei 10 k. h.;
- i) községi célokra:
 1. faiskolák 2 k. h.;
 2. kenderáztató 1 k. h.;
 3. dögterek 1 k. h. 570 □ öl;
 4. agyag gödrök és homokbányák 5 k. hold 1.019 □ öl;

5. nemes füztelep 3 k. h.

6. epres kertek 12 k. h. 915 □ öl;

7. a községi vagyon gyarapítására 10 k. hold jegyzői illetmény földdel együtt 42 k. h. 422 □ öl;

j) utak, utcák hasznave-
hetetlenek

119 k. h. 1-400 □ öl

összesen 307 k. h. 144 □ öl.

A fenmaradt 3.415 k. h. 1 '300 □ ölből fölclmives gazdák részére 141 telephely alakittaiott és pedig 20 belső telephely, a marosbogáti kincstári birtokon, 70 külső tanya telephely a „gróf Andrassy telepen, 25 külső telephely az Eczken telepen és 26 külső tanya telephely a Mező-Albis telepen.

Egy belső telephely 20 k. hold 800 □ öl. Ebből

a) beltelek lakóházzal együtt 1 k. h.

b) káposztás 1400 □ öl

c) szántó föld rendszerint egy tagban 14 k. h.

d) rét 1 k. h.

e) szőlőföld 800 □ öl

f) közös osztatlan legelő 2. k. h. 200 □ öl

g) közös osztatlan erdő 1. k. h.

Egy külső tanya telephely a gróf Andrassy tele-
den 24 k. h. Ebből

a) tanyatelek lakóházzal együtt szántóföld és rét rendszerint egy tagban 18 k. h. 800 □ öl

b) szőlő föld 800 □ öl

c) közös osztatlan legelő 3 k. h. 600 □ öl

d) közös osztatlan erdő 1 k. h. 1000 □ öl

Egy külső tanya telephely az Eczken telepen
22. k. hold. Ebből:

a) tanyatelep lakóházzal együtt szántóföld és rét rendszerint egy tagban 16 k. h. 800 □ öl

b) szőlőföld 800 □ öl

c) közös osztatlan legelő 2. k. h. 600 □ öl

d) közös osztatlan erdő 1. k. h. 1000 □ öl
 Egy külső tanya telephely a Mező Albis telepen
 27 k. hold. Ebből:

a) tanyatelek lakóházzal együtt szántóföld és rét rendszerint egy tagban 21 k. h.

b) szőlőföld 800 □ öl

c) közös osztatlan legelő 3. k. h. 1400 □ öl

d) közös osztatlan erdő 1 k. h. 1000 □

A telepítés ősszel kezdetett meg és az év végéig 67 telephely volt betöltve fele részben erdély-részi, felerészben Királyhágón inneni ev. ref. és róm. kath. vallású kis gazdákkal.

A telepítés előkészítő és rendezési munkákból elkészültek a fő és dűlő utak 25 km. hosszúságban, a melyek szélén, valamint a legelőkön mintegy 6400 drb. gyümölcs erdei. fa csemete lett elültetve.

Beültetett továbbá 4 epres kert és 3 faiskola 35¹/₄ hold szőlő terület, talaja pedig megforgattatott.

A Fundatura völgy a hasonló nevű patak 6 km. hosszú szakaszának szabályozásával kiszárított, a birtoknak talaj víztől szenvedő része 160 hold terjedelemben alagcsöveztetett, a magasabban fekvő tanyák részére pedig közkút létesült; felépített továbbá a marosbogáti belső telepen egy kiseddóvoda, a külső telepen 3 tanya iskola.

14. Felsődetreheimi hozzáépítés (Tordaaranyos vármegye) Ezen telepítésre a Kemény Domokos és Kemény Pál birtoktól Felső és Alsó-detreheim községek határában vásárolt 2083 k. h., 1.450 Γ) ölnyi birtok használtatott fel.

Ingyen átengedettnek:

a) az állami iskolának és egy tanítói laknak belsősége 800 □ öl.

b) az állami kiseddóvoda belsősége 1200 □ öl

- c) az állami iskola belsősége 10 k. h.
 d) az állami kisdedovóda belsősége 10 k. h.
 e) az ev. ref. lelkész illetmény földje $3^{400}/_{1600}$ k.
 f). legelő illetménnyel együtt 25 k. h.

g) községi célokra:

1. faiskolák 1 k. h.
2. temető 2. k. h. 735 □ öl
3. dögtér 800 □ öl
4. agyaggödör 3. k. h.
5. epreskert és nemes füztelepek 6 k. h.

6. a községi vagyon gyarapítására 10 k. h. jegyzői illetmény földdel és a telepések közös osztatlan erdőjéből $4^{58}/_{1600}$ k. h. részesedéssel együtt 37 k. h. 65 □ öl.

h) utak, utcák, hasznevehetetlenek

65 k. h. 858 □ öl

összesen 171 k. h. 1258 □ öl

A fennmaradó területből 83 egyenkint 22 k. h. területű telephely alakított. Minden telephelyhez tartozik beltelek lakóházzal együtt 800 □ öl, szántóföld rendszerint egy tagban 14 k. hold, szőlőföld ,800 □ öl, rét 2 k. hold, közös osztatlan legelő 3 k. h. 500 □ öl, közös osztatlan erdő 1 k. h. 1100 □ öl.

A telephely vételára 7.410 K., melyből a sorsolás előtt 750 K., az első két évben 2%, a harmadikban 3% kamat, a negyedik évtől kezdve ötven éven át tőke és kamat fejében évenként 258 K. 84 f. fizete idő. A törlesztési részletek mindenkor utólagosan az év november hó 1-én esedékesek.

Az év végéig 53 telepes ház készült el és egy telepes család fogadtatott be. Eddig az új telep részére, mely az Egerbegy felé vezető ut mellett fekszik, a következő munkák foganatosítottak: az utcák rendezése és beültetése, 115 k. hold alagsövezése, a

nedves rétek lecsapolása a közlekedési és dűlő úiak és a legelők beültetése 2654 drb. különbözőféle fajú gyümölcs fa oltvánnyal és 1000 erdei fával 15 k. h. 1200 □ öl szőlő terület talajának megforgatása, 4 k. h. 1400 □ öl beültetése 19000 drb. különbözőféle fajú szőlő oltvánnyal, nemes füztelep forgatása és beültetése, végül a szervezendő állami iskola részére egy tanterem és egy tanítói lakás építése és a tanterem felszerelése.

15. Fehéregyházán (Nagyküküllő vármegye) is a múlt évben jutott a kincstár abba a helyzetbe, hogy az előkészítő munkákat befejezhesse és a hozzá telepítést megkezdhesse. Erre a célra gróf Haller Luizától vásárolt 1290 K. hold 727 □ öl területű birtoknak csakis dombos részére használtatott fel a kastély és a letarolt erdők kivételével, vagyis 838 k. hold 46 □ öl. Közcélokra kijelöltetett:

a) állami iskola részére 5 k. h. 35 □ öl

b) az állami kisdudovoda külsősége 5 k. h. 56

□ öl

c) az ev. ref. lelkész illetmény földje 10 k. h.

d) községi célokra:

1. faiskola 800 □ öl

2. temető 1570 □ öl

3. dögtér 400 □ öl

4. agyaggödör 2 k. h.

5. epreskert 3 k. h.

6. a községi vagyon gyarapítására 12 k. h.

400 □ öl

e) utak, utcák, hasznavehetetlenek

30 k. h. 1185 □ öl

összesen 69 k. h. 1246 □ öl

A fennmaradó 668 k. hold 400 □ ölből 33 telephely alakítottatott egyenkint 20 k. hold 400 □ öl

területtel, a miből beltelek lakóházzal együtt 1 k. h., gyümölcsös 1000 □ öl, komlós 800 □ öl, szántó föld két tagban 9 k. hold 400 □ öl, rét 1 k. hold, 400 □ öl, hegyi kaszáló 1 k. hold, közös osztatlan legelő 4 k. hold, közös osztatlan erdő 2 kat. hold 600 □ öl.

A telephely vételára a lakóházzal, termő gyümölcsössel és a kész komlóssal együtt 8100 k., melyet a telepesek az előbb emiített két telepre megállapított feltételekhez hasonló módozatok szerint kötelesek törleszteni. Nevezetesen tartoznak a sorshúzás előtt 700 kt, az első két évben 2% kamatot a harmadikban 3% kamatot fizetni és a még ki nem fizetett 7400 K. vételár hátralékot 50 év alatt 287 K. 60 filléres annuitásokban törleszteni.

Az év végéig három ev. ref. vallású székely család költözött a telepre.

A birtok többi része házilag kezeltetik és azon a kincstár a múlt évben 13½ kim. hosszúságban határ és egyéb árkokat létesített, két kutat épített, 2300 drb. gyümölcsfát ültetett, egy faiskolát és egy epres kenet beállított.

Az erdélyi részekben eszközölt telepítések alig változtak a fenntebb vázult helyzettel szemben a jelentés kézreadása óta. Ámde a telepítés módja - annak eredményei oly szembetűnő hibákat mutatnak fel, hogy azokra részletesen rá kell térnünk, mint szerintünk az egész telepítési actió alaptévedéseire és az erdélyrészi viszonyok teljes félreismerésén alapuló kezdeményezésre.

Szokás a telepítés kérdésénél a porosz-lengyel telepítési actióra hivatkozni. A porosz kormány nyíltan bevallott ama céllal, hogy Posent teljesen elnémetesitse, fogott hozzá óriási erejű pénzügyi eszközei-

vel, állam erejével a lengyel föld kisajátításához. Nem hívta ki a lengyelek gyanúját, féltékenységét, ellenactióját a saját tevékenysége megkezdése előtt, de nem is tért ki előle. És még is mi a porosz telepítés mai eredménye és képe:

A porosz telepítési actió Porosz-Lengyel országban 1886-ban – Bismark hatalmas kezdeményezésére indult meg. Az 1886. április 2 án hozott törvény világos és félre nem érthető intentiója*), mely kifejezést nyer a törvény szövegében is, az, hogy *a lengyel kézben lévő földbirtokok megvásároltassanak a telepítési alapból, melyet 100 millió márkában állapítottak meg 1886 ban.*

Noha ezen alap 1898-ban 100 és 1902-be 150 millió márkával gyarapított, tehát 350 millió márkát tesz ki, az elért eredmény nem áll arányban ezzel az összehasonlíthatatlan nagy politikai és gazdasági erővel, melyet Poroszország e célra fordított.

A német telepítési törvényt ugyanis nyomon követte a lengyelek ellenactiója.***) Megalapították 1886-ban a „Bank Ziemsky”-t Posenben. Részvénytőkéje eredetileg 1,200.000 márka volt, mely 1899-be 27 millió és 1900 ba 29 millió márkára emeltetett fel. Tartalék alapja pedig 1900-ban 124.000 márka volt. Kezdetben 4%, később 7% osztalékot adott.

Ez a pénzintézet, melyet kizárólag a lengyel nemzetiség fiaí alapítottak, csakhamar hatalmas védvár lett a németek törekvéseivel szemben. A lengyel telepítések ügyét bámulatos eredményekkel szolgálván, egyenesen a támadásba ment át.

*) Polenfrage, und Ansiedelungs Komision von Dr. Stumpfe Berlin 1900.

**) Die Polennot in Deutschen Osten v. W. Mosser Berlin 1902.

Az 1896. évig 11.967 földbirtokot parcellázott 7,646.350 márka eladási árban és 1073 telepest helyezett el. Az újabb adatok hiányoznak, de a bank tevékenysége fokozottabb, mint a múltban.

Nemcsak saját szervezete útján vett részt e telepítésben, de igen sok szövetkezetet alapított földbirtok vásárlás céljaira. E szövetkezetek a legszorosabb pénzügyi összeköttetésben működnek és kiterjednek egész Posenre.

A „Bank Zlemsky” mellett ott működik még Posenben a „Bank parcelacyjny” ésa „Spolka Rolnikow parelacyjna,” mind két intézet kizárólag telepítéssel foglalkozik és nagy nyereséget mutat fel.

Hogy milyen eredménnyel dolgoznak, arra érdekes világot vet azon egyszerű ténynek konstatalása, hogy a lengyelek 1897-1900-ig, tehát három év alatt 63.300 k. h. földet vettek ki német kézből, míg a nagy tőkével, a porosz államhatalom minden eszközével dolgozó telepítési bizottság 1886-1900 ig, tehát 15 év alatt összesen 83.000 k. h. vett ki lengyel kézből.

Ha megemlítjük még azt, hogy a telepítési bizottság legnagyobb részt középirtokosokat és csak aránylag csekély mértékben kis birtokost és munkást helyezett el, az arány még rosszabb lesz.

Míg a porosz az állam erejét veszi igénybe a telepítések eszközlésénél, a lengyelek társadalmi teljes tevékenységüket minden anyagi és erkölcsi erejüket használják fel és pedig nem nagy birtokok – nem közép birtokok képzésére, – de munkások, kisiparosok telepítésére és lengyel parasztgazdaságok képzésére. A mint az állami telepítési actió megindult, az ellenhatás ép úgy bekövetkezett az erdélyi nemzeti-ségek részéről is, különösen az oláhság részéről.

Pénzintézeteik, melyek élén az „Albina” áll, a

nélkül, hogy alapszabályaikat változtatták volna, hozzá láttak a telepítéshez.

És pedig a következő módon:

A jelzálogilag megterhelt ingatlant idegennek árverésen át nem engedik. Ha magyar az adós, a megvásárolt ingatlanból egyszerűen kitelepítik és az ingatlant oláh embernek adják el örökáron, vagy haszonbérbe. Ha oláh a végrehajtást szenvedő, az ingatlant átveszi a bank. Az előbbi tulajdonosnak bérbe adja, egyszersmint lehetővé teszi azt, hogy az ingatlant részletfizetéssel visszaválthassa. Ha a régi tulajdonossal nem sikerül, sikerül idegennel. Ily módon Szeben, Maros-Torda, Nagy-Küküllő, Szolnok-Doboka, Beszterce-Naszód, Hunyad, Alsó-Fehér, Torda-Aranyos; Kolozsmegyében számtalan ingatlant és pedig a legtöbb esetben paraszt birtokot juttat az improductív kézből át produktívabb kezekbe.

Alapelv azonban, hogy csak oláh kézbe.

Az „Albina” gazdasági akciója tulajdonképpen nem is telepítés. A bank vezető csatornája a birtokváltozásoknak, szabályozza a kényszer eladások folytán történt tulajdonos cseréket, nemzetiségi szempontból vezetve.

Az „Albinát” és a vele összeköttetésben levő román pénzügyintézeteket közgazdasági írók, a napi sajtó legtöbbször nem helyesen bírálják, midőn nemzeti szempontból veszedelmesnek azért tartják, mert a magas kamatlábbal és hitelezéssel tönkre teszi a magyar birtokosokat.

Ellenkezőleg, a pénzügyintézetet humánus elbánás jellemzi, tisztességes kamatláb, mely mindenestre alacsonyabb, mint a székelyföldi hitelintézeteké. A hitelezés kamatláb tekintetében nem teszen nemzetiségi szempontból különbséget. Tulajdonképpen szerepe ott

kezdődik, a hol az ingatlan gazdát cserél. Itt lép fel kérlelhetlen következetességgel, előrelátással és tenrv-szerűséggel.

Egyetlen egy magyar pénzüintézet nem csinálja ezt utánna Erdélyben.

A pesti kereskedelmi bank, Jelzálog hitelbank, Agrár takarékpénztárnak kiválóan jól vezetett fiókjai vannak Kolozsvárt, Maos-Vásárhelyt, Sepsi-Szent-Györgyön, Székely-Udvarhelyt, de ezek mást, mint a pusztá fináncziális érdeket soha nem tekintettek.

Összehasonlíthatatlan az oláh pénzüifltézetek agrár és netnzetiségi politikai tevékenysége.. Az eredmény Természetesen az, a mi Porosz-Lengyelországban, hogy az országos törvényhozással megalakított telepítési actió és telepítések eredményei messze elmaradnak az oláh e nemű társadalmi actiója mögött.

A telepítési törvény hibái.

Az eddigi telepítések sikertelensége a törvény sok tekintetben téves rendelkezéseiből könnyen megokolható.

A törvény alkotói figyelmen kívül hagyták az erdélyi részek különleges gazdasági és nemzetpolitikai érdekeit.

Hiba van a végrehajtásban is.

Kétségtelen mindenekelőtt, hogy a telepítési törvény legfontosabb rendelkezése az, mely az állam által létesítendő telepítések eszközlésére 3 millió forintot bocsát a földművelésügyi miniszter rendelkezésre.

E három millió forint azonban nem csupán az Erdélyi telepítések céljaira szolgál. A telepítési alap ingatlanok, készpénz, kamat stb. 6.379.826.38 fillért tett ki 1903. év végén. Az 1903. évi kiadások 1.309.385 K 45 fillért tettek, melyekből 1.008.139 K 56 fillér *nem* erdélyi telepek részére fordított.

Bülow gróf birodalmi kancellár 1902. január 13-án tartott nagy beszédében a poseni telepítésekre azt a megjegyzést tette, hogy a német-lengyelországi telepítéseket nemcsak fontos kérdésnek tartja, hanem olyan kérdésnek, melynek kezelésétől függ Poroszország legközelebbi jövője”.

Mit szóljunk mi? Az erdélyi magyarságot minden oldalról szorongatja az oláh tenger, mely ethnikailag egy független birodalommal függ össze. Százados

mulasztások, veszedelmek félreismerése irtóztató helyzetet teremtettek.

A három millió forint tízszerese sem lenne túlnagy összeg. S még ezt az összeget sem fordíthatjuk az erdélyi veszedelem elhárítására.

E csekély összeg felhasználásával létesített telepítések egytől-egyig hozzátelepítések, s már létező községek nagyobbítását célozzák.

A kiindulási pont alapjában helyes.

A magyarságot erősíteni ott, hol gyengül. Már létező községi szervezetet használni fel arra, hogy kereteiben a magyar elem túlsúlyra jusson s érvényesítse természetes beolvasztási képességét. Ugyyszólva kettős a hatás tehát. Egyrészt a betelepítéssel a magyar elem számbeli szaporodása idéztetik elő másrészt a telepések által erőre kapott magyarság, mint a magyarság terjesztője lép fel. Mind a 12 telepés községben magyar és román lakosság vegyesen lakik.

Ámde itt mutatkozik már a telepítési törvény alaphibája, mondhatni tévedése.

Az egyes telepéseknek adandó terület a beltelekkel együtt 10 holdnál kisebb és 80 holdnál nagyobb nem lehet. Tehát tiz és nyolcvan hold képezik a határvonalakat, kivételt képeznek a munkástelepek, melyek 4-5 holdasok lehetnek.

Láttuk fentebb, hogy a kétféle rendszer szerint létesített telepek közül a gazdálkodó telephelyek területe a földminőséghez képest 20-37 holdasok, a munkás telephelyek 1½-5 holdasok.

Közönséges gazdálkodó telep tehát 20 holdnál kisebb nincsen.

A telep megszerzésének feltételei között első az, hogy legalább 750 korona a sorshúzás előtt fizetendő.

Tehát ennyi készpénze minden esetre kell legyen az első lépésnél a telepesnek. Vannak azonban más feltételek is.

Vegyük például a Kara községben eszközölt telepítéseket.

Azon telepes, ki egy külső tanya telepre tart igényt, mindenekelőtt lefizeti a sorshúzás előtt a 800 koronát. Egy külső tanya telep ára 9660 korona, a hátralékos 8860 korona után az első két évben 2%, a harmadikban 3% kamatot fizet.

Tehát az első évben fizet készpénzben 800 koronát és 186 korona 60 fillér kamatot, összesen 970 kor. 60 fillért.

Kötelezi magát a telepes azonkívül, hogy két év alatt a belsőségen a szükséges gazdasági épületeket felépíti, kutat ás, a belsőség megfelelő részét gyümölcsös és veteményes kertté átalakítja és abba legalább 20 gyümölcsfát ültet, háza előtt az utcán szintén fákat ültet. Köteles az épületeket teljes értékig biztosítani, a biztosítási díjat természetesen esedékesség szerint előre fizetvén.

A szükséges gazdasági épületek közé sorozandó egy istálló legalább négy marhára, egy szénatartó, egy csűr, egy gabonás, disznóól és tyúkház. Ez épületek legolcsóbb számítás mellett is 1500 koronába belekerülnek. Egy kút 50 korona, kerítés 20 kor., a szükséges kerti átalakítások, faültetés 20 kor. tűzbiztosítási díj 10 kor. Összesen tehát 1630 kor. Végül egy évig a telepes életfentartásáról mis módon kell gondoskodjék.

Egy évi ellátása egy négy tagú hasonorsu családnak legkevesebb 400 korona. Szükséges tehát a telepesnek e számítás szerint 3006 korona 60 fillér készpénz is az új élet megkezdéséhez. Ezen összegben

nincs felvéve a gazdasági év megkezdéséhez szükséges vetőmag, a gazdasági eszközök, marhaállomány, melj maga is egy külön tőkét képvisel és legkevesebb 200(koronába kerül.

Elképzelhető e, hogy egészséges anyag talál közzék a telepítésre? Hogy 5000 korona vagyonnal biró gazda ott hagyja otthonát ismeretlen vállalkozásba fektesse?

Mi a telepítés célja?

Nyíltan és tisztán az, hogy a magyar fajt terjessze, számbelileg gyarapítsa, gazdaságilag erősítse.

A telepítés eddigi módja erre nem alkalmas.

Mert míg egyrészt a hozzá telepítéssel a számbeli gyarapítást akarja, másrészt az ingatlan túl nagy terjedelme, a szükséges tőke magassága, a mit követel, a feltételek költséges volta, a melyekhez az új telep berendezését köti, arra mutatnak, hogy a nemzeti politika mellett *agrár politikát is csinál*. Húsz holdnál nagyobb paraszt gazdaságokat akar szervezni minta berendezéssel, amerikai szőlő oltvány akác, erdő, nemes fűztelep létesítésével. Olyan paraszt gazdaságokat, melyek Erdélyben a szász földön is elvétve vannak, melyekhez nagy tőke, gazdasági intecletuálítás igen nagy mértéke, szóval a cultura olyan foka kívántatik meg, a mit mesterségesen elővarázsolni nem lehet s mi hagyomány, átöröklés, anyagi eszközök bírásától függ Ez utóbbi cél ugy látszik fontosabb, mert alá van rendelve annak a másik, a magyar faj számbeli gyarapítása.

E telepeken minta parasztgazdaságok létesülhetnek, de a másik célt, hogy azoláhság visszazorítottassék, hogy a magyar nyelv határok tágittassanak el nem éri.

Kétségtelenül életkérdés a nemzetek gazdasági versenyében a foglalkozási ágak minél tökéletesebbe

tétele. Olcsó termelés, értékesítés magas árak mellett, ebben az aximában fejezhető ki minden termelés jövedelmezősége östermelő ország lévén minden erőnkkel azon kell dolgozzunk, hogy a mezőgazdasági cultura fejlődjék. Ámde ott első sorban, a hol a magyarság fennállása, fennhatósága, ereje nem kétséges.

A hol nagy küzdelem foly a fajok között, hol a csatateret kipusztult magyar falvak jelzik, hol egy értelmileg, műveltségben mindenképen inferioris elem épen az elmaradottságban rejlő nagy erővel olvassza magába a kultur fajokat – szászát és magyart, hol az oláh, mert képtelen megtanulni idegen nyelvet, kényszeríti a más nemzetiséget, hogy saját nyelvét ne használja, az oláhot tanulja meg, hol a számbeli túlsúly a döntő, itt nem jött el még az ideje annak, hogy magasabb földbirtok politikai alaptanai szerint mintagazdaságokkal akarjunk hódítani.

Nem 20 holdas, mint a parasztgazdaságok, de 2-3 holdas munkás telepek és törpe parasztgazdaságok kellene 'és pedig igen nagy számmal, olyan fizetési feltételek mellett, a melyeket teljesíthet egy munkás, olyan helyekre hol a magyarságot erősíti' számban és nincs kitéve a beolvadás, elnemzetietlenedés veszélyének.

A telepítésnél fő és irányadó szempont legyen, minél nagyobb számú telepest elhelyezni. Ezt csak tömeges telepítésekkel érhetni el. A két-három holdas birtok kis lakóházzal, melynek megszerzéséhez csekély tőke szükséges, inkább megfelel a telepítés nemzet politikai céljainak, mint a 30 holdas mintagazdaság, a mely a mellett, hogy nagy áldozatokba kerül, a célt nem szolgálja, mert hiányzik a telepítésre alkalmas ember anyag. Vagyonos paraszt ott nem hagyja otthonát. Már pedig 2-3000 korona

tőke már nagy vagyon egy erdélyi paraszt családban. Ám létesüljenek mint a gazdaságok is a közgazdasági követelményeknek mindenben megfelelően, de a telepítési actio ne kösse magát ily megvalósíthatlan feltételekhez, mely az igazi cél elérését lehetetlenné teszi.

Az ingatlannak megvásárlásával még az ország meg nem szerezhető. A lakosok, a kik rajta élnek, mivelik, terményeit fogyasztják, azok számától függ a telepítések sikere nemzeti szempontból, Irland egészen angol földes uraké, az írek csak bérlők, de munkásaik, cselédek, iparosaik mind írek. Irland azért mégis az íreké, habár egy talpalattnyi földjük sincsen.

Az Erdélyben szétszórt uradalmak az oláh községekben is mind magyar mágnások, közép osztálybeli urak kezébe vannak, a föld népe azért oláh marad. A birtokos a munkásanyagot onnan veszi a honnan kapja. Kedvükért megtanul oláhhul is. Egy nagybirtokos számbelileg a község ethnikai képén semmit sem változtat, marad a *puszta numerus* az ellennumerusok rettentő tömegével szemben, Csakis az a telepítés felel meg az elsőrangú célnak, a nemzeti megerősítés munkájának, a mely e kis embereket csoportosítja, ezekkel igyekszik a népfajok ellenséges hullámvászásának gátat emelni. A nép széles rétegeire, földet turo milliő birtokosra bele támaszkodnia – s ha nem magyar - ezeket kell meghódítani a magyar nyelv és érzelm számára.

A magyar földmivvelésügyi miniszter legutóbbi jelentése nem ad tiszta képet IJZ eddigi telepítésekről. Legrégibb a sármási, melyről azt írja, hogy az összes telephelyek be vannak töltve. E telepről azt a megjegyzést olvassuk, hogy a tanköteles gyermekek szaporodása következtében az állami iskola megnagyobbítása

vált szükségessé, Nem szól azonban arról, hogy az állami iskolában milyen arányban vannak képviselve az oláh gyermekek. Hiszen Sármáson 915 magyar és 615 oláhot talált a legutóbbi népszámlálás. Ha-lad-e a magyarosodás az oláhok között? Számbelileg magyar vagy oláh gyermekek vannak e túlsúlyban, vagy milyen arányban látogatják az iskolát?

Tény az, hogy ezen a legrégebbi telepen is a váltságtartozásból 32179 korona esedékes részlettel hátralékosok a telepesek. A Bun községben telepítés céljaira vásárolt területet bérbe adta a kincstár, még megszállva nincsen. Alsó- és Felső-Detrehemben, hol 83 telephely alakított 22 holdas parasztbirtokká, a 8ó telephelyből 1 van elfoglalva. Fehéregyházán 33 telephelyből 3, Kolozskarán képzett 31 telephelyből 1, a magyar-nemegyei 25-ből 6, a Keczen létesült telepek közül 20-ból 14 van megszállva. A marosludasi és marosbogáti 141 telephelyből is csak 67 van megszállva.

Megemlíti a jelentés, hogy Magyar-Nemegyén a telepesek fizetési köielezettségüknek „ismét” nem tehettek eleget. Ugyanígy a Kecze községi telepesek.

A kereslet tehát nem mondható élénknek a telephelyek iránt, a megszállott telepesek pedig fizetéseikvei már az első részletnél fennakadnak.

A telepítés új irányai.

A telepítési törvény több nagyon is szembe ötlő hiányai évek óta foglalkoztatják a szakköröket. Nyilván való dolog, hogy a csekély anyagi eszközök, melyeket az államhatalom telepítési célokra fordított, messze elmaradnak az elérendő cél fontossága mellett. Az erdélyi részekbe eszközölt telepítések tervszerűség és átgondoltság szempontjából erős kritika alá vonhatók. Felkeltették minden irányban a figyelmet a nélkül, hogy nagyobb fontosságuk lenne, ellenakciót szültek anélkül, hogy magok igazán szolgálták volna a célt.

Még 1900. január havában össze ült egy ankett, mely a telepítési törvény hiányait volt hivatva megállapítani és új irányt szabni a földmivelésügyi politika e nemű tevékenységének.

Az egyes felszólalások szolgáltak alapul megalkotott új telepítési törvényjavaslathoz

Nevezetesebb vélemények a következők voltak: Báró Rudnyánszky Béla azt ajánlotta, hogy avatkozzék bele az államhatalom az ingatlanok kényszer forgalmába s vegye meg az árverésre kerülő ingatlanokat. Kristóffy József a nemzetiségek közé magyarbirtokosok telepítését sürgette, Blaskovich Ferencz az örök bérlet rendszer létesítését ajánlta és ezt tartotta összekapcsolandónak a telepítési akcióval, Sándor János hozzátelepítést akar, iparosok- és kisbirtokosokat.

Gróf Károlyi Sándor azt proponálta, hogy egy

pénzintézet létesíttessék, mely az érték 75% kát adná jelzálogi kölcsön gyanánt, mindenestre azonban a közép osztály újra lábra állítását hangsúlyozta. Forster Géza telepítési tanács vagy kormánybiztosság útján vezetettne a telepítési akciót, szerinte csak ott kell az államhatalomnak a birtokvásárlásba beleszólani, hol telepítésre van szükség.

A Darányi Ignác féle javaslat, illetve előadói tervezet, melyet 1903-ban bocsátott közzé, több nagy jelentőségű újítást tartalmaz az eddig követett iránynyal szemben s a földbirtok politikának új alapjait rakja le.

Legnevezetesebb alkotása a javaslatnak az 1894. V. t.-cikkkel szemben az, hogy többféle telepítési típust rendszeresített. Lehetővé teszi a községi beltelkek nélküli telepes község, a tanya telepek s a gazdasági munkástelepek létesítését is. De kontemplálja a javaslat a telephelyen a terület bizonyos arányos részére nézve a közép birtokok alakítását is. Nagy eltérés az eddigi törvénytől a járadék birtokrendszer inaugurálása. Az 1894. V. t.-cz. szerint telephelyet mindig vételár fizetésének feltétele mellett, tulajdonul kellett a telepesnek átadni, a minnek az a hátránya volt, hogy éppen a telepítésre alkalmas anyag, a kisebb vagyonnal bírok nem juthattak telephelyhez. Kimondja a javaslat, hogy a telepítésnek, mint birtokpolitikai tevékenységnek vezetése és irányítása az állam joga és kötelessége s így a magántelepítés csak az állam engedélye mellett létesíthető. Nagy jelentőségű intézkedése a javaslatnak az, hogy a földművelésügyi miniszternek felhatalmazást ad arra, hogy a telepítési alap terhére, melyet 80 millió koronában irányoz elő, ingatlanokat vegyen és azokat tovább adhassa. Ez intézkedés módot ad az államhatalomnak arra, hogy a birtokváltozások irányításába

nemzeti szempontból ellenőrzőleg szóljon bele. Szervezi porosz mintára a telepítési tanácsot, melyben a kormány minden érdekelt tagjának helye van.

A Darányi-féle javaslat sajnos törvényhozási elintézését még nem nyert.

A telepítés új irányelvei tökéletesen fixirozva vannak e javaslatban, mely nagy egészében a porosz-lengyel telepítés tapasztalatain épült fel. A járadék birtokrendszer inaugurálásával a telepítés ügyének előre nem látható nagy lendületet fog adni s az által, hogy a járadék bankszerű közvetítését mozditja elő, gondoskodik ez új jogintézmény életrevalóságáról. Nemzeti szempontból, a telepítési alap terhére eszköz-lendő bevásárlásokra adott felhatalmazás bátor kezdeményezése a javaslatnak.

A telepítés követendő iránya, jobban mondva tervezete az, mi az erdélyi részeket leginkább érdekli.

A székely vármegyékben az eladósodás, birtokárverések oly mérveket öltöttek, hogy határozott erélyes akcióval e folyamatnak útját kell állani, a nemzetiségi vármegyékben ellenőrzés nélkül terjed az idegen nemzetiségek nyelvhatára – megy át az ingatlan magyar kézből idegennek birtokába, sürgős szükség az, hogy az állam nemzeti szempontból teljesítse feladatát.

Hol kezdjük a mentést? Ezer feladat vár megoldásra s ezer oldalról fenyeget a veszély!

A telepítés irányait illetőleg érdekes Balogh Pál útmutatása. Ő négy nagy magyar nyelv területet állít fel, a Székelyföldet, Küküllő, Aranyos melléki, kolozsi medenczéket. Ezek közül negyvennégy tiszta magyar község fekszik teljes elszigeteltségben. Kilencz megye 539 magyar helysége körül 220 tiszta magyar, 168 községben pedig többséget képez. Ily képen tehát a

vezérlő fajt kell erősíteni és a nyelvterületi szétdaraboltságot megszüntetni s a szigeteket egyesíteni.

Dr. Ludvig Rezső*) tanulmányában a következő irányt majdnem hasonló szempontok szerint jelöli ki.

A Maros és Szamos több mellékfolyóikkal és pedig egyrészt a Kis- és Nagy-Küküllővel és Aranyossal, másrészt a Kis- és Nagy-Szamossal, továbbá a Sebes-Körös völgye és a Mezőség volnának azok a vonalak, a melyeken a magyarság eredménynyel nyomulhatna elő. Ezek az irányok célunk elérésére, feltétlen alkalmasak, mert sík és termékeny területeken haladhatnak át, mert a székelyföldet az alföldi magyar : medencével összekapcsolják, mert végre mindenütt elég erős magyarságot találhatunk, amelyekre a lépések bizton támaszkodhatnak.

A Maros folyó Csikmegyében ered s színmagyar vidékeken folyik végig, de már Maros-Torda megyében vegyes népeiséget talál. Völgyének ezen szakaszán 65 község számlálható és pedig 29 magyar többségű, 4 német többségűt és 32 oláh többségűt, a nem magyar többségű közül is azonban nyolcban erősebb (20-50%) 9-ben gyenge (1.20%) magyarság van.

A Maros völgy kisküküllőmegyei szakaszán 8 község közül 4 magyar többségű, erős kisebbség van 1 községben, gyenge 3-ban. Torda-Aranyosban 18 község közül 5 magyar, 6 községben erős, 9-ben gyenge magyar kisebbség található. Alsófehér megyében 58 község közül 10 magyar többségű, 11-ben erős, 24-be gyenge magyar kisebbség mutatkozik s végre a Maros völgyének hunyadmegyei részében 115

*) A székelyföld fajnépeisége Balog Pál. Magyar Közélet 1904. december 4. számába.

község közül mártsak háromban van magyar többség, de az idegen nyelvű községek közül is 29-ben tekintélyes, 73-ban pedig gyenge magyar kisebbség van.

A Maros mellékfolyói közül főleg a Kis-Küküllő, Nagy-Küküllő és az Aranyos völgye szolgálhat az előre nyomuló magyarság hadi útjaként. A két Küküllő Udvarhely megyében ered s míg a Kis-Küküllő Maros-Torda és Kis Küküllő megyéken át veszi útját, a Nagy-Küküllő a két Küküllő megyét és Alsófehért szeli át. A legerősebb magyarságot a Küküllő völgyében találjuk, ahol 46 község közül 19-ben van magyar többség, 6-ban erős és 4-ben gyenge kisebbség. A Nagy-Küküllő menti magyarság már jóval gyengébb, de azért még elegendő arra, hogy a telepítés biztos alapjául szolgálhasson, mert 51 község közül 3-ban magyar többséget, 24-ben elég tekintélyes magyar kisebbséget találunk. Végre az Aranyos völgyének 51 községe közül 16-ban van magyar többség és 7-ben számbavehető magyar kisebbség, a minnek kiegészítése képen még megjegyezzük, hogy ugy az Aranyos menti, mint a Küküllő menti magyar községek nagyobb-részt virágzó, erős népességű helyek,

A telepítés másik főiránya, a Szamos folyó, a melynek két része és pedig a Nagy-Szamos Beszterce-Naszódban, a Kis-Szamos Kolozsban ered, a kettő Szolnok Dobokában egyesül. A Szamosok völgyeiben is nem megvetendő magyar alapot talál a telepítés. 130 község közül ugyanis 16-ban képez többséget a magyarság s ezek között oly erős gócpontok is szerepelnek, mint Kolozsvár, Szamosujvár, Deés, Kolozs-Monostor stb. és ezen felül 59 község életképes magyar kisebbséget mutat.

A harmadik irányban, melyben elő kell nyomulnunk, az Olt völgye, Csikmegyében eredve Három-

szék, Brassó, Nagy-Küküllő, Fogaras és Szeben megyéket szeli át ez a folyó, melynek habjai Oláhország felé hömpölyögnek. 76 községe közül 7-ben van magyar többség és 18-ban számbavehető magyar kisebbség.

A telepítés területi tervezete.

A magyarság hegemoniájának titka Erdélyben a számbeli túlsúlyban lévő oláhság fölött a magasabb művelődési fokon kívül – az erdélyi magyar városokban rejlik. E városok mindannyija erős vára a magyar műveltségnek, nemzet politikai és gazdasági erőknél, s habár a legutóbbi népszámlálás adatai szerint a lakosság 1900. évben nemzetiség szerint

	magyar	német	oláh
Beszterce	2318	5887	3753
Brassó	14115	10644	11248
Déva	21065	436	2509
Hátszeg	881	140	1337
Szászváros	1884	1321	3619
Vajdahunyad	1896	365	1987
Erzsébetváros	2460	330	765
Kolozs	2038	8	1614
Kolozsvár	40845	1784	6039
Szász-Régen	2593	2939	1009
Medgyes	1524	3800	2309
Segesvár	2267	5462	2800
Nagy-Szeben	5747	16141	7106
Szász Sebes	549	2253	4857
Szamos-ujvár	4190	87	1861
Deés	6983	536	2323
Torda	8849	91	2768

V.-Hunyadon, Szász-Sebes városában relativ, Szászvároson absolut többségre emelkedett az oláhság az erdélyi városok mai helyzete, fejlődésének iránya biztató.

Láttuk azt, hogy a szász nemzetiség területi elhelyezkedése nem olyan, mely okvetlen szükségessé tenné e népfaj területi kisajátítását, a magyar nyelvterületek kikerekítése érdekében. A Brassó, Nagy-Küküllő, Szeben, Fogaras megyék^ szász eleme a Romániai oláhságot, a Beszterce-Naszódmegye szászsága a Bukovinai oláhokat választja el az erdélyi fajrokonoktól. Mint idegen népfaj mindenesetre elválasztó falat képeznek. Az oláhság szaporodása és fejlődése sokkal erőteljesebb nyomokat hagyott az utolsó évtizedekben a szászföldön, mint a magyarok között. A szász nemzetiség hagyományos elzárkozottsága, kiválóan fejlett gazdasági és társadalmi intézményei, egyházi szervezete, mintaszerű hitelszervezete nem képes az oláhság beolvasztási törekvéseinek ellentállani. Ma már egyetlen egy történelmi tipikus szász község sincsen, hol oláhság nem fordulna elő. A fent említett két ősi város Szász-Sebes és Szászváros érzi az oláhság térfoglalását.

Oly emporialis helyeken is, mint Nagy-Szeben, Brassó, Beszterce domináló szerephez jutott az oláhság a szász elem rovására. Sokkal vésteljesebb tehát az oláhság előre nyomulása a szász nemzetiségre, mint a magyarság minden beolvasztási törekvése.

A veszedelem az oláhság előrenyomulása a szász vidéken, ép ugy a magyarság veszedelme, mikép a szászságé. – Az idegen szász nyelv sziget elmosódása a román nyelv területet egységessé teszi s Romániával való etnográfiai összefüggése fokozottabban fogja éreztetni politikai hatásait. Az

oláhság terjeszkedése mindig fenyegető réme Magyarország területi egységének is, míg a szászság cultural nyelvterületi szakadozottságot teremt, de elszakadási törekvésekkel nem vádolható.

Gyönyörű szavakkal mondja Massov*, hogy egy állam alakulat megsemmisülése korántsem okozza a nép történelmi hivatásának katasztrófáját. Azt tanítja a hi-toriai tapasztalat, hogy a nép nemzeti ereje és sajátosságai régen éltünk és neve még az államalakulat külső formáiban tovább él és megfordítva, hogy a nemzeti igazi életerő magának mindig érvényesülést tud szerezni, ha a fejlődés folyama hosszú ideig rejtve a föld alatt hömpölyög is.

Ma még az európai helyzet a magyar történelmi állam alakulat imponáló ereje hatástalanná teszi az oláhság egységre törekvő kísérleteit. A nép lelkében ott él a tudat. Zúgása hallatszik a föld alatt. Külső eszközökkel, hatalmi erővel Erdélyt meg nem védjük. Meg kell szerezni a földet és az azon dolgozó milliókat a magyar nemzeti állam számára.

Az erdélyi városok tehát azon sark pontok, mely körül biztos sikerrel képezhetők azon nyelv területi gyűrűk, melyek alkalmasak lesznek a magyarság erejét extensive emelni.

Maros-Torda megye, Torda Aranyos, Kis küküllő, Alsó-fehér megye, Hunyad megye, Kolozs megye, Szolnok Doboka, melyek mindenek előtt az actió keretébe vonandók. Ha ezen megyékben sikerül a magyarság elhelyezkedését helyes irányban terelni, Erdélynek a végeken elhelyezett oláhsága nem bir erőt venni többé a magyar nemzeti irányon.

E vármegyék elszórt magyar városai és közsé-

*) Die Polen Not im Deutschen Osten 1903. Berlin.

gei képezik ma az összekötő szalokat a nagy székely nyelvterület és az alföldi magyarság között. Ámde telepítési actió végső célja csak az lehet, hogy az összekötő szalakat erősítse s fejlessze és szilárddá tegye.

Csik, Háromszék, Udvarhely és a vele összefüggő Marostorda megye úgynevezett Marosszék része képezik Erdélyben az egyetlen tömör magyar nyelv területet.

Ez ethonografiai terület helyzete mérhetetlen fontosságú Erdély magyarsága szempontjából. Eröss és még eddig áttörhetlen fal a romániai románsággal szemben. E négy székely vármegyét kell összeköttetésbe hozni az alföldi magyar medencével. A magyarság *Kisküküllő, Alsófehér megye, Torda-Aranyos, Kolozs, Szolnok-Doboka és Hányad megyét* kell megszállja, az itt szétszórtan élő magyarságot számbelileg, gazdaságilag annyira kell erősíteni, hogy e vármegyékben a magyarság feltétlen domináljon.

Ez által Erdély oláhsága darabokra lesz törve. Nagy-Küküllő, Szeben, Brassó és részben Fogaras megye szász népe és a székelyföld elzárják, a politikai államterületen alakult fajrokonoktól, viszont e terület, mint ék helyezkedik el Beszterce Naszód, Máramaros, V.-Hunyad, Temes, Krassó-Szörény megyék oláhság közé.

A telepítés irányai a következők lennének.

E megyék területén szétszórtan levő városok fejlődéséről, gyarapodásáról kell gondoskodni. A városokat környező falvakban tömegesen telepítendő magyar mezei munkások, kis gazdák, iparos kézi munkások.

A bánya telepeken bánya munkások részére telepek létesítendőek.

Az a körülmény hogy Erdély hasonlóan Csehországhoz bőven bír a nagy ipar feltételeivel (szén, vas, fa stb.) s oly népelemmel, melynél az intenzív ipari élet már évszázadok óta honos, Erdély ipari és kereskedelmi nagy jövőjét minden kétségen kívül helyezi.

A szász nemzetgazdászok már komoly lépéseket tettek különösen a német nagytőkének Erdélybe való telepítésére. Czéllul tüzték ki az erdélyi vas és szénművek megszerzését, fontos vízi erők biztosítását.* E törekvés a szász népelem kétségtelen megerősítését célozza s bár közigazdasági előnye félreismerhetetlen – nemzetiségi szempontból a magyar állam kötelessége hogy ott, ahol, mint tulajdonos (pl. Bánffy Hunyad) akadálytalanul megteheti, magyar vállalatok létesítésével ellensúlyozza ez irányzatot.

A vegyes községekben ellenőrzés alá kell venni az ingatlanok forgalmát. Ott hol nagyobb birtokok vannak, melyek mezei munkások telepítését indokolják – létesíteni kell ilyen telepeket.

E városok mindenike, mint az I. táblázat mutatja

*) Denkschrift. Wolf K. Nagy-Szeben 1899.

**Városok,
melyek telepítés által erősítendők**

Megye	Város neve	Lakóinak száma		
		magyar	oláh	német
Alsófehérmegye	Abrudbánya	1246	1921	151
	Gyulafehérvár	5250	4833	1261
	Nagy-Enyed	5605	1666	150
	Vizakna	1218	2642	54
Hunyadmegye	Piski telep	1918	178	350
	Livareny	823	2216	176
	Lupsény	1736	1161	363
	Petrilla	684	2911	604
	Petrozsény	4297	2232	989
	Zsilvajdelvulkán	383	836	182
	Szászváros	1884	3619	1321
	Déva	4065	2509	436
	Hátszeg	881	1337	140
Vajda-Hunyad	1896	1987	365	
Kis-Küküllő	Erzsébetváros	2463	765	330
Kolozs	Bánffy-Hunyad	4105	316	
	Kolozsvár	40845	6039	
Marostorda	Szász-Régen	2593	1009	2939
	Maros-Vásárhely	16705	1864	686
Szolnok-Doboka	Dees	6983	2323	536
	Szamosujvár	41901	1861	87
Torda-Aranyos	Maros-Ludas	1351	1359	
	Torda	8849	2768	
	Felvinc	1512	118	

erős magyar elem vezetése alatt áll. Abrudbánya Vajda-Hunyad, Szászváros, Vízakna, hol az oláhság számbeli többségben van. Elveszett helyeknek ezeket sem lehet mondani. Általában az oláhság alacsonyabb intelligentiája, szegénysége vezető szerepet úgy a politikai, mint gazdasági és társadalmi életben nem enged a magyarokkal vegyesen lakott területen.

E városok fejlődése nem áll arányban a súlyos állami és városi terhekkel, melyeket a fejlődés és állami élet reájuk ró. A közterhek egyikben-másikban majdnem elviselhetetlen pótadóknak nyerne kifejezést. Mindazonáltal fejlődésük észrevehető. E városok természetes felszívó hatással vannak a környékre. Cselédek, munkások a városban, a környékbeli falvakból jönnek, élelmi cikkek, gazdasági termékek nagyrészt a szomszéd falvak kis gazdaságaiból kerülnek ki. A magyar elem nemcsak a városokban, de a város környékén is erősítendő.

Abrudbányán sikerrel lehetne bányamunkás telepeket, Nagy-Enyed környékén szőlő munkásokat, (A szőlő rekonstrukció megindult Erdélyben.) Vízakna fürdő az államkincstár tulajdona, különös nehézségbe kis iparos, kis gazda telepítések nem ütköznének. Különösen kiemelendő a bányamunkások telepítésénél a Piski telep és szomszédos telepítvények. Az utóbbi évtizedben létesültek betelepült székely munkásokból, Lupény, Petrilla, Petrozsény, Zsilvajdejvulkán mind olyan helyek, hol feltétlen biztos sikerrel lehetne munkás házak, apróbb telepek létesítésével a magyar elem térfoglalását biztosítani.

Nem szabadna az államkormányzatnak visszarettenni attól sem, hogy a közigazgatási beosztással is igyekezzenek a magyar elem domináló szerepét biztosítani.

Itt van például Szászrégen város. A Maros völgyén Maros-Vásárhelytől Szász-Régenig a magyarság számbelileg és gazdaságilag vezető elem. E város tipikus szász jellegét elvesztette, de a magyarság túlsúlyra nem tud emelkedni, mert a szászok relativ többsége mellett ott van a tekintélyes számú oláhság is. A Szász-Régenel teljesen összeolvadt, de közigazgatásilag külön politikai község Magyar Régen, egyesítendő lenne Szász-Régenel. A magyarság kevés híján abszolút többségre emelkednék, súlyban és vagyonságban nyerne.

Nagy arányú actiót lehetne a vegyes anyanyelvű községekben a magyar elem javára biztosítani.

Az alábbi II. táblázat

Megye	Helység	Lakosok száma			100 holdan feleli birtokos		
		magyar	oláh	német	magyar	oláh	német
M a r o s t o r d a m e g y e	Malomfalva	114	365	v	1		
	Maroskeresztur	470	365		1		
	Maros Szentkirály	455	287		—		
	Mezőbánd	1961	1111		13		
	Mező-Bergenye	729	318		4		
	Mező-Kölpény	539	175		1		
	Mező-Kövesd	410	122		1		
	Mező-Madaras	1863	902		5		
	Náznánfalva	154	355		1		
	Nyárádtő	295	732		3		
	Agárd	73	222		2		
	M.-Szt-Anna	433	632		2		
	M.-Szentgyörgy	623	845		2		
	M.-Csávas	673	449		5		
	M.-Ménés	166	222		1	1	
	M.-Pagocsa	305	1121		6	2	
	M.-Rücs	152	1311		6		
	M.-Sámsond	893	1072		5		
	M.-Szt-Márton	167	1050		3	1	
	Nagy Ölyves	289	793		3		
	Várhegy	202	290		1		
	Erdőszentgyörgy	1660	635		7		
	Moson	215	259		2		
	Sárd	219	229		—		
	Abafája	653	464		1		
	Beresztelke	879	266		2		
	Magyar-Bölkény	703	140		1		
M.-Fülpös	452	428		1			
Radnótfája	512	375		—			
Vajda-Szentiván	1263	496		5	1		
Disznajó	1159	167		3			
Felfalu	70	315		1			
Magyarrégen	1059	342		4			
Magyaró	1560	621		3	1		

Megye	Helység	Lakosok száma			100 holdan feletti birtokos		
		magyar	oláh	némcc	magyar	oláh	német
Marostorna m	P. Ilva	283	635		1		
	Ratosnya	162	302		6		
	Toplicza	1499	3679		7	12	
Torda aranyos	Alsó-Jára	858	862		8		
	Felvincz	1512	118		2		
	Harasztos	1377	551		5		
	Gerend	716	493		5		
	Kercsed	692	179		2		
	Maros Vécze	443	313		2		
	Székely-Kocsárd	1110	449		5		
	Gerend-Keresztur	540	718		2	2	
	Hadrév	228	595		2		
	Kerelő-Sóspatak	62	319		3	1	
	Maros-Bogát	1592	941		8		
	Mező-Bodon	732	633		4	2	
	Mező-Kapus	323	914		4	3	
	Mező Méhes	303	816		1		
	M.-Szakál	299	911		4		
	M.-Szengyel	702	1018		7	3	
	M.-Tóhát	169	653		3		
	Nagy-Iklánd	199	1033		3		
	O.-Dellő	337	420		2		
	Alsószentmihályf.	671	396		3		
	Aranyos-Polyan	507	392		2		
	Bágyon	1215	213		1		
Egerbegy	1525	1065		6			
Gyéres	844	704		2			
Gy.-Szentkirály	224	480		1			
Komjatszég	241	355		1			
Mészkő	351	505		1			
Mező-Csán	380	2260		8			

Megye	Helység	Lakosok száma			100 holdan felüli birtokos		
		magyar	oláh	német	magyar	oláh	német
Tordaeranos	Tur	637	497		5		
	Csegez	245	275		1		
	Offenbánya	218	81 ^a				
	Várfalva	947	164		1		
Szoilnok-Doboka megye	Alsó-Ilosva	282	420		3		
	Apanagyfalva	395	483		5		
	Árpástó	540	601		3		
	Bethlen	1105	1127		2		
	Kuda	412	181		1		
	Sajószentendrás	192	379		2		
	Sajó-Vásárhely	183	657		2		
	Somkerék	638	458		6		
	Csákigorbó	188	839		2		
	Pánczélécsel	370	957		6		
	Semesnye	35	1262		4		
	Bálványos váralja	1588	98		7	1	
	Csicsógyörgyfalva	159	1229		4		
	Cs.-Mihályfalva	136	518		1		
	Désakna	944	1331		1		
	Felőr	872	245		2		
	Kaczkó	257	1168		8		
	Kozárvár	368	1268		2		
	Retteg	1239	1025		4		
	Buza	811	983		3		
	Magyar-Borzás	303	401		2		
	Melegtöldvár	446	444		3		
	Nagy-Devecser	100	472		6		
Naszoly	131	752		3			
Pujon	262	190		3			
Domokos	725	09		2			
Magyar-Lápos	1493	542	396	3	1		
Oláh-Lápos	249	2502		3	1		

Megye	Helység	Lakosok száma			100 holdan felüli birtokos		
		magyar	oláh	német	magyar	oláh	német
Szolnok-Ubonya	Galgó	316	535		2		
	Nagy-Ilonda	308	622		4		
	Felső-Tök	149	412		1		
	Kecsed	135	689		3		
	Kérő	207	246		2		
	Magyar-Derne	179	938		5		
	Nagy-Iklód	355	1134		4		
	Ördöngös-Füzes	953	657		4		
	Szék	2982	404		5		
Alsófehér	Alvincz	813	2889	55	11		
	Besenyő	11	687		1		
	Buzás-Bocsárd	633	1162		8	1	
	Karácsonyfalva	151	1063		1		
	Tohát	13	876		2		
	Tür	424	1007		1	1	
	Alamor	216	1424		1		
	Drassó	71	944		1		
	Örményszékes	29	1565		3		
	Pókafalva	107	829	395	3	1	1
	Vingárd	130	1201	697	3		
	Krakkó	127	1300	2	2		
	Magyar-Igen	379	1182	23	2		
	Sárd	186	150		2		
	Vajasd	484	393		3		
	Csekelaka	536	260		4		
	Csongor	147	954		1		
	Czintos	122	515		2		
	Felsőmarosujvár	256	638		2		
	Hari	223	532		6		
Istvánháza	364	52					
Kutyfalva	609	104		2			
Lándor	69	250		1			

Megye	Helység	Lakosok száma			100 holdan felüli birtokok		
		magyar	oláh	nómed	magyar	oláh	nómed
Alsófehérvár	Magyar-Bükkös	757	50		2		
	M.-Csesztve	266	377		3		
	M.-Sülye	205	638		2	1	
	M.-Csucs	234	267		4		
	M.-Gezse	308	852		4		
	M.-Koppánd	217	192		2		
	Nagy-Lak	418	708		5	1	
	Ozd	846	10		1		
	Szentbenedek	317	559		2	1	
	Asszonynépe	107	454		1		
	Caombord	297	450		1		
	Diod	139	1428		5		
	Felenyed	521	1057				
	Kissolymos	101	101				
	Lőrinczréve	206	191		1		
	Magyar Becze	593	102		1		
	Magyar-Kapud	148	330		1	1	
	Magyar-Lapád	856	34		1		
	Maros-Gombás	255	216		1		
	Marosszentkirály	189	412		2		
Mirísló	422	365					
Szász-Ujfalu	722	297		1			
Tövis	1188	1623		8			
	Algyogy-Alfalu	108	964		3		
Hunyva	Brád	268	884	594	1	1	
	Alpestes	933	2809	119	4		
	Bácsi	369	426		3		
	Haró	308	373				
	Piskitelep	301	564		2		
	Demsus	1918	178	350	1		
	64		754	3			

Megye	Helység	Lakosok száma			100 holdan felüli birtokos		
		magyar	oláh	német	magyar	oláh	német
Hunyad	Pusztá-Kalán	454	273	451			
	Rákosd	673	264				
	Körösbánya	512	339		2	1	
	Guraszáda	50	630		3		
	Puj	216	614		2		
	Gerél	10	847	1	3		
	Kudzsir				2		
Kisküküllő	Czikmantor	37	274	672	1		1
	Darlacz	96	1206	400	3		
	Gogán	225	189		1		
	Gogán-Váralya	573	146		3		
	Sárd	202	320		4	1	1
	Somogyom	230	515				
	Szászkisalmás	241	530		2		
	Szász-Nádas	178	449	887	2	1	
	Adámos	1085	421		4		
	Balázstelke	167	1290	204	1		
	Désfalva	556	231		5		
	Dicsőszentmárton	2520	780		4		
	Dombó	805	104		3		
	Harangláb	621	355		5		
	Királyfalva	714	438		1		
	Magyar-Sáros	836	409		2		
	Szász-Dalyán	360	230		1		
	Vámos-Gálfalva	1083	251		1		
	Hosszuaszó	374	462	579	4		2
	Magyar-Bénje	263	1075		1		
Mikeszásza	269	1299		1	2	1	
Oláh-Karácsonyf.		576		1			
Szász-Veszős	137	448	354	1			
Buzás-Besenyő	705	295		4			
Csapó	403	460		9			

Megye	Helység	Lakosok száma			100 holdan felüli birtokos		
		magyar	oláh	német	magyar	oláh	német
Iskolás	Kerelőszentpál	562	85		1		
	Maros-Ugra	830	353		1		
	Nagyteremi	464	760		3		
	Radnót	1380	621		2		
K o l o z s	Hidalmás	566	680		10	1	
	Kis-Petri	475	79		2		
	Középlak	497	336		6		
	M.-Nagy-Zsombor	318	578		5		
	Nagy-Almás	705	930		4		
	Nagy-Petri	249	392		2		
	Ördög-Keresztur	167	284		2		
	Bánffy-Hunyad	4105	316		3		
	Farnas	195	224		1		
	Kalotaszentkirály	631	207		1		
	M.-Gyerőmonostor	657	1309		1		
	M.-Valkó	759	1239		3		
	Zemelke	627	112		1		
	Gyula	1187	1654		3		
	Gyerő-Vásárhely	391	340		2		
	Kiskapus	545	522		1		
	Magyar-Fenes	1101	9		1		
	Szászfenes	917	1411		1		
	Ajton	621	1382		4		
	Apahida	222	1123		3		
	Bátos	179	367		3		
	Bodonkut	203	440		4		
Borsa	424	1885		3	4		
Csomafája	161	325		3			
Fejérd	417	1857		5	5		
Kide	555	188		1			
Magyarfodorháza	136	483		5			
Szamosfalva	466	1446		3			

Megye	Helység	Lakosok száma			100 holdan feüli birtokos		
		magyar	oláh	német	magyar	oláh	német
K o l o z s	Válaszut	627	777		1		
	Mező-Örményes	294	958		1		
	Oroszfája	235	570		1		
	Septér	126	826		4		
	Alsószovát	650	228		1		
	Felsőszovát	862	293		1		
	Magyarfinta	309	1782		7	3	
	Magyar-Kályán	245	919		3		
	Magyar-Palatka	371	790		4	2	
	Mocs	742	1241		2	3	
	Vajda-Kamarás	766	253		2	1	
	Visa	389	234		1		
	Bács	898	373		1		
	Egeres	604	803		3		
	Magyar-Nádas	125	525		1	1	
	Szucsák	702	912		7		
	Türe	527	284				
	Dedrád-Széplak	408	275		2		
Nagy-Ida	221	612	226	3	1	2	
Szász-Ludvég	193	519	147	3			
Teke	596	586	1079	1			

megyénként tünteti ki azon községeket, melyekben a magyar elem megerősítése döntő súlylyal bírna.

A magyar földbirtok statisztika legújabb adatai feldolgozva nincsenek még. az ismert és közreadott statisztikai adatok azonban elégségesek több irányban a helyzetről tiszta képet nyújtani. A népszámlálás legújabb eredményeit vizsgálva*), mindenek előtt általánosságba azt a meglepő eredményt konstatál-

*) Földbirtokos osztály gazdaczimtára. Kiadta a földművelésügyi miniszter 1897.

hatjuk, hogy nem is szólva a székely vármegyéről, a fentebb említett vegyes lakosságú 7 vármegyében a a 100 holdnál nagyobb birtok csaknem kizárólagosan mind magyar kézben van és pedig nagyobb részben földbirtokosok, kisebb részben egyházak és a m. kir. kincstár birtokában.

Mit jelent ez?

Azt, hogy a *vezető* elem ma még a közép és nagybirtokos osztály mindenütt.*

Azt jelenti, hogy a paraszt osztály nemzetiség különbség nélkül természetes vezetőit kell lássa a magyar földbirtokosokban.

Magyarországnak a királyhágón túli országrészeiben az 1895-ki sztatisztikai összeírás szerint a birtokmegoszlás a következő volt:

			A gazdaságok számából.	A gazdaságok területéből.
0 —	5 holdas	gazdaságokra esett	46·80 ^{0/0}	6·68 ^{0/0}
5 —	10	" " "	21·80	11·95
10 —	20	" " "	19·28	20·48
20 —	50	" " "	10·02	21·93
50 —	100	" " "	1·36	6·81
100 —	200	" " "	0·36	3·74
200 —	500	" " "	0·23	5·40
500 —	1000	" " "	0·09	4·71
1000	felül	" " "	0·08	18·30

nemzetiségi viszonyait nem is tekintve, tisztán a gazdálkodás, megélhetés és kereseti viszonyokat mérlegelve teszi Éber Ernő*) azt a kijelentést, hogy az erdélyi mezőgazdaság mai helyzetében a közigazdaságra hátrányos az, *hogy nincs több nagy birtok és középbirtok*. Kétségtelen támogatja e tétel igazságát az,

*) Fajok haraza Budapest, 1905.

hogy a középbirtokos osztály még mindig magyar Erdélyben s mint ilyen természetes vezetője az idegen fajbeli népelemnek is. A magyar középbirtokos osztály megerősítése középbirtokok – sőt nagy birtokok keletkezésének elősegítésével – elsőrendű fontosságú kérdés.

És ez a tény adja meg a telepítési politika irányát.

A Darányi féle telepítési törvényjavaslat*) a telep helyeken a terület egy harmad részét tul nem haladólag közép birtokok alakítását is lehetővé teszi.

Abból, a helyes indokból indul ki az előadói tervezet is, hogy a középbirtokosban fogja megtalálni a telepes legjobb vezetőjét, annál találhat munkát, attól kaphat gazdasági okszerű irányítást s annak felügyelete alatt teljesítheti a telep az exponált vidékeken igazi hazafias hivatását. A csupa kisgazdákból álló telep ép úgy elmaradna a többi mögött, mint azon helységek, hol közép birtokos nem volt.

A közép birtokos osztály nagy történelmi feladatait még nem töltötte be, a gazdasági cultura előharcossá kell legyen a jövőben fejlődő társadalmi életben.

És íme itt Erdélyben van elő közép birtokos osztály, melyet meglehet még tartani, erősíteni s a jövő nagy feladataival szembe állítani.

A telepítés ott eszközölhető, előreláthatólag legnagyobb sikerrel, hol ilyen középbirtok létezik és pedig nemzeti szempontból megbízható kezekben.

A nagyobb birtok természetszerűleg több kisebb gazdasági existenciát létesít és tart fenn. Cselédek, munkások, felesek, zsellérek a birtok nagyságához

* Előadói tervezet 1903. földmivelésügyi m. kiadványa 71 lap.

képest kisebb-nagyobb számmal csatlakoznak a birtokokhoz. E tekintetben az erdélyi közép birtokososztályt nagy mulasztás terheli. A nemzetiségi vidékeken az oláh lakta területeken mondhatni épen semmit sem tettek a magyarosodásért. Vannak községek Torda-Aranyos megyében, Kolozs megyében, Alsófehér megyében nagy számmal, hol a népszámlálás legutóbbi adatai szerint, – dacára, hogy a községben két-három, néha több magyar közép és nagybirtokos lakik, elenyésző csekély számban vannak magyarok s a község teljesen oláh.

Az oláh, mint mezei munkás nem éri ugyan fel a magyart, de kevés igényű, béketűrő és alázatos.

A földbirtokos mindenütt megtanult oláhhul munkásai kedvéért, oláh cselédséggel, munkásokkal művelti birtokát, magyarosítás eszébe sem jut.

A telepítés tehát nagyfontosságú lenne az ilyen nemzetiségek közt szétszórta elhelyezett középbirtokok körül. A két-három holdas házas telkek feltétlen sűrűen népesednének be. Egyrészt jó munkaerőhöz jutna a középbirtokos, másrészt a magyarosodás e községekben nagy arányokat öltene.

Nagy feladatok várnak itt az erdélyi nagybirtokosokra, de történelmi hivatásuk tudatában teljesíteniök kell is azokat.

Alsó-Fehér megyében nagy birtokai vannak a mindig hazafias szellemben vezetett erdélyi római katolikus egyháznak, ^lyan helyeken, mint Alsómarosváradjja, Borsómező, Dombóvár, Oláh-Dálya, Herepe, Poklos-Rakató stb. mind a legexponáltabb vidékek. E vármegyében vezetnek a Kemény, Teleki, Degenfeld, Szilvási, Mikes, Bánify, Bethlen, Vay, Radák, Zeyk családok.

Hunyadmegyében a királyi kincstárnak vannak

tekintélyes birtokai, ezenkívül a Szentkereszty, Fay, Földváry, Brády, Hollaky, Szereday, Kemény, Barcsay, Teleky, Lónyai, Mara, Ajtay, Buda, Naláczy, Pogány, Pozsony, Szilvássy. Kendeffy, Zeyk, Cserna (Cserna nevű községben 700 hold birtokuk van, a községben 171 oláh és 11 magyar van) Vass, Makray, Csáky, Bornemissza, Toroczky, Gálffy, Lázár, Nemes, Balázs, Zudor, Szaláczy családok bírják a nagyobb birtokokat.

Sehol oly „nagy számmal a középbirtokos gentry mint *Kis-Küküllőben* nem szerepel. Vannak községek hol 10-12 család van. A Vay, Zöld, Pekry, Zeyk, Haller, Simén, Kolozsváry, Gál, Bornemissza, Bende, Szentkereszty, Horváth, Elekes, Papp, Tolnay, Pataky, Jakab, Mezey, Pálffy, Thuroczy, Boér, Eperjessy, Fel szegi, Miklós, Réz, Sándor, Szilágyi, Gerendy, Soly mosy, Ercsey, Demény, Szantner családok kezében van minden nagyobb birtok.

Kolozsmegyében a Zsombory, Gyarmathy, Barcsay, Berde, Simay, Bá/ify, Éltető, Putnoky, Farkas, Gáli, Csernátony, stb.

Maros-Torda megyében a Kemény, Teleky, Toldalagi, Bálintit, Tholnay. Mikó, Lázár, Szentkereszty, Sipos, Ballá, Cserey, Sánta, Nagy; Szántó Knöpfler stb.

Szolnok-Doboka megyében a Bánffy, Sombory, Bethlen, Fehérváry, Haller, Teleky, Szigyártó, Bardóczy, Hatfaludy, Betegh, Orbok, Schilling, Temesváry, Csiszér, Szarvady, Makray, Szappanyos, Enyedi stb.

Torda-Aranyos megyében a Bornemissza, Dávid, Horváth, Zeyk, Keresztes, Györfy, Miksa, Gorove Illyés, Csiki, Betegh, Csiszér, Elekes, Teleky, Nyerges, Kecskeméti, Bakcsi, Konya, Hegedűs stb. családok bírnak kiterjedt birtokokkal.

Ezen birtokok mellé létesítendőök kisebb gazda és munkástelepek.

Egy belsőség és két-három hold föld tökéletes elégséges lenne. Az oláh könnyen megválnék földjétől.

Igen sűrűen fordulnak elő kényszereladások, önkéntes árubabocsátások, ha az állam kellő módon és feltételek mellett irányadólag foglal állást, a telepítési actio új irányt vesz.

A magyar egyházak az oláhok között

Mint őrtállókat a fajok eme harcában jelölhetjük meg az egyházakat és pedig Erdély sajtószerű történelmi fejlődése folytán a nemzetiségek között első sorban a református egyházakat. A református vallás Erdélyben egyjelentőségű a magyarsággal, viszont az orthodox és görög katolikus vallás azt jelenti, hogy az ezen valláson levő idegen nemzetiség. Megállapított tény az, hogy az elmagyarosodott oláh, ha vallását megtartja, ez sokkal inkább összeköti afajabeliekkel, mint a nyelv; példa van arra, hogy teljesen elmagyarosodott oláhokat egy-egy pópa a vallás erejénél fogva visszatérített, sőt gyermekeit vissza oláhosította.

A nemzetiségek között szétszórtan számos részben kipusztult, részben pusztulásnak indult parochia van,*) áll még a templom, de az „elnémult harangok” nem adnak hangot – idegen szó – idegen szellem hódította meg az egykor magyar földet.

Ha ezen egyházközségek újra szervezhetnének új életre kelne a magyarság is azon a helyen.

Az 1898. évi XIV. t.-cz. 2. §. megengedi új lelkesítő állások szervezését s ezeknek javadalmazását államsegélylyel kilátásba helyezi. Ott, hol a magyarság megerősödéséről van szó az államkormányzat nem zárkozhatik a rideg fiskálitási érdekek sánczai mögé.

*) Az erdélyi ev. reí egyház kerület 215-1901. sz. felirata a kultusz miniszterhez.

Íme egynehány ezen újra szervezendő úrállomások közül.

1. *Nagypestyén.* A legrégebb időtől fogva anyaegyházközség volt. 1883-ban ideiglenesen társult Klopotikával, mert a csekély papi fizetésre önállóan lelkészt nem kapott. *Van az egyháznak temploma és papi háza, sőt 400 koronát közelítő papi fizetési alapja is.*

2. *Fehérviz.* 1869-ig szintén önálló volt. A községben és az idetartozó négy szomszédos faluban összesen 57 ref. lélek lakik. Van temploma, papiház építésre fedezete és évi 1000 k. papi fizetése.

3. *Kitid* szintén anyaegyházközség volt és csak 1851-ben társult O.-Brettyével. Híveinek és hat szórványának együttes lélekszáma 83. Van temploma, papi háza, mely jelenleg iskolának használtatik és van 356 k. évi papi javadalma.

4. *Marossolyos.* Lélekszáma 43, illetőleg a szórványokkal együtt 58. Az 1888. évig önállóan tartott papot és így volt, a ki e nagy oláh vidék eme központján magyar nyelven tartson istentiszteletet. Temploma van és 232 k. évi javadalma, de papi lakása használhatatlan.

5. *Kémend.* Még 1826-ban megszűnt önállósága Most van 41 ref. lakója, kiknek száma a szomszéd hat községben élőkkel együtt, 100-ra bizton tehető. Temploma és papilclke, valamint 120 kor. papi javadalma van.

6. *Gyalári* fiókegyházközségben, mint vasgyári telepen, a hívek száma 118.

7. *Kudsir.* Ez is fejlődő vasgyári telep, hol 120 körüli ref. magyar tartózkodik. Róm. kath. egyház úgy itt, mint Gyaiáron már szervezve van, nagy arányú kormány segélyyel.

8. *Lupény*. Az ev. réf. hívek száma 416, a szórványokéval együtt pedig 771.

A gyulafehérvári ev. ref. egyházmegyénk területéről első sorban.

9. *Szászsebes*. Itt 277 ref. hívó van, kiknek fele-része németajkú telepes. Ezeket gazdag szász-lutheránus egyházközség telepítette be saját birtokára és e cziuieu nyert befolyását nemzeti érdekünk rovására gyakorolja. A szomszédos községekben szintén laknak elszórtan ev” ref. magyarok, úgy, hogy emez egyház 350-et meghaladó lélekszámmal lesz megalakítható. Van már ez egyháznak temploma, papi lakása, évi 660 k. papi fizetése és egy 20000 koronás alapítványa, mely az alapítók halála után szabadul fel és állandóan biztosítani fogja az egyház fenntartását. Ezen az erős szásznemzetiségi helyen való állásfoglalásunk főfontosságu nemzeti érdek.

10. *Verespatak* és Topánfalva vidékén, az előbbi központtal, szintén, indokolt az önálló anyaegyházközség létesítése. Az együttes lélekszám 150-re tehető. Verespatakon van templom és papi szállás-bérre fedezetet nyujt egy alapítvány jövedelme. A papi fizetésre is biztosítható volna a hívek csekélymértvü hozzájárulása. E havasi vidék kipusztított magyarságának élesztésére szolgálna a ref. papi állás szervezése.

11. *Marosszentimre*, 4 szomszédos szórványával, 60-at meghaladó lélekszámmal bir. Az 18[^]8-ig önálló emez egyház többi hívét az oláhok mészárolták le, elpusztítván akkor a papi lakást, az egész községet és felette megrongálván a nagyértékü műemléket képező Hunyadi-templomot.

12. *Mezőméhes*. 200-at meghaladó magyarsága, ott az oláh tenger közepében, továbbra is megtar-

tandó és gyarapiiandó lenne. Kellő anyagi ereje, az anyaegyházi berendezkedésre most még nincsen.

13 *Marosszeni király*. 1848-ban vesztette el önállóságát, midőn Axente oláhai az egész községet felégették és a lelkészt elüldözték. Azóta Szászujfaluval együtt tartanak papot, de miután 179 lélekszámmal és meglehetősen vagyonnal bír, temploma és 700 kor. körüli papi fizetése van.

14. *Magyar bagó*, mint 1700-ig önálló egyház, szintén igénynyel bír az újból önállóan leendő szervezkedésre. Lélekszáma 86. Van temploma, évi 150 koronát meghaladó jövedelmet biztosító papi fizetési alapja.

A kalotaszegi egyházmegye területéről:

15. *Farnos* leányegyházközség ajánlható önállósításra, mint a mely 1375-ig tényleg anyaegyház volt. A község 419 lakójából 473 ev. ref. magyar, a többi oláh. Van az egyháznak temploma, de papi lakása iskolai célra és a lévita-tanító lakására van lekötve.

16. A *kiskapusi* leányegyház önállósítását a ref. hívek 500-at meghaladó száma indokolja. Nem állapítható meg, hogy valaha önálló egyház lett volna és tetemes áldozatot is igényel a külön papi állás szervezése, inerte a nagyon szegény hívek alig járhatnak valamivel a papi állás feritartásához, sőt a templomon kívül más egyházi épületei sincsenek.

Kolozsvári egyházmegyéből a következő két egyházközség.

17. *Csomafája*. Az ide csatolható gyulai fiókegyház 41 hallgatójával együtt 168 a lélekszám, kik bejáró lelkész gondozása mellett nem igen tarthatók meg nemzetünknek, a nagyszámú idegem ajkú lakosok között. Van temploma és paptelke, hívei néhány 100 kor. javadalmat is biztosítani tudnak.

18. *Bodonkút*. Biztosítani tud papjának 321 K. évi javadalmat, van temploma és papi háza; a hívek száma a diósi szórvány 18 ref. lelkével együtt 203.

A *diói* egyházmegye községei közül a következő ajánlható fel:

19. *Néma*. Híveinek száma csekély (97) és az egyház is szegény, de önállósulásra való igénye méltánylást érdemel.

20. *Hosszúfalu* (Szatmár vármegyében) régi udvari papság volt. 185)-bei azonban üresen maradt papi állomása és a papi lakban iskola és tanítói lakás rendeztetett be, mely a patrónus grófi udvar által máig is fenntartatik. 243 a ref. hívők száma, minél fogva önálló papi állomásnak újból való szervezése óhajtható.

21. *Nagysomkat*, szintén szathmármegyei fiókegyházközség, mely járási központi helyzeténél fogva bír igényvel az önálló szervezkedésre. A község lakossága felerészben magyar és így a további magyarosítás munkájában tevékeny részt vehetne a szervezendő ev. ref. anyaegyházközség is. A ref. hívők 228-an vannak és nagy áldozatokkal munkálkodnak a templom megépítésén, ami rövid idő alatt sikerülni is fog.

22. *Czege*. A hozzá tartozó szórványokkal együtt 195 lelket számlál. Van temploma és 420 k. értékű évi papi jövedelme. Most, ideiglenesen, a noszolyi körlelkészséghez van beosztva, miután önállóságát 1873-ban elvesztette.

23. *Vizszilvás*. Híveinek száma, az idecsatolandó nagy és kisikiódi fiókegyházakéval együtt 330. Temploma van és évi 150 K-át biztosíthat lelkészének. 1873. óta nincs külön papja.

24 *Katona*. Nagyczég és Budatelke fiókegyházakkal együtt, 264 lelket számlál. Jó karban levő

temploma és papi telke van. Papi fizetés: évi 300 K. 1887-ben maradt üresen papi állása, a csekély fizetés miatt, mikor is a melegföldvári egyházzal társult.

25. *Magyarlegen*. Szintén csak a közelmúltban, 1888 ban társult Keszüvel, minthogy önállóan nem kapott lelkészt az évi 500 K javadalomra. Van jó temploma és renoválást igénylő papi háza. Híveinek száma, a szomszédos Gyekével együtt 192.

26. *Szentélyed*. 1876-ban szűnt meg önálló lelkészt-tartó állomás lenni. Évi 700 k. papi jövedelmet tud biztosítani, van temploma és papi lakása, 112 híve.

27. *Botházának* 71 ref. magyar lakóla van, de 1883-ig önállóan tartott papot. Ma is vau évi 350 K papi fizetési alapja és temploma.

28. *Szava* 84 lélekkal új templommal és jó papi lakással bír. A pap részére évi 500 K javadalmat biztosítani tud.

29. *Fűzkút*. Lélekszám: 44, de a most más egyházakhoz tartozó szórványokból néhány ide csatolható volna. Ideiglenesen társult 1888-ban Szászvesszőssel. honnan azonban nehezen administrálható. Van temploma, papi iekc és évi 464 K lelkési jövedelme.

A *nagysajói* egyházmegyéből:

30. *Sajóudvarhely*. mely lo84-beu ideiglenesen, társult a somkeréki anyaegyházzal. Van temploma és papi telke. Híveinek száma 109. Oláh és szász vidékeken fekszik.

31. Ugyancsak nemzetiségileg exponált helyzetben él az 1052-ig önálló *nagyidai* leányegyház. Templomát most építi, papilakot tud szervezni, sőt évi 400 K körüli összeggel a papi fizetéshez is hozzájárulhat. Hivei 138-an vannak, 648 oláh és 229 szász lakos között.

A *küküllői* egyházmegye.

32. *Magyarbénye*. A néhai br. Radák Ádám alapítvánvából jelenleg már 600 koronát meghaladó papi jövedeme van és hívei csekély scgélylyel, önállósítása könnyen végrehajtható. Egyházi épületei vannak. A ref. hívők száma 220 kiknek hathatósabb gondozását a nemzetiségi helyzet is követeli.

33. *Boldogfalva*. Ezek az oláhok és szászok között az elnemzetlenedés veszélyének nagy mértékben ki vannak téve. Némi fizetési alapja van és egyházi épületekről is gondoskodhatik.

34. *Magyarherpe* önálló egyházközség volt 1889-ig. Ekkor kényszerűségből társult M.-Sülyével. A közvetlen gondozás hiányának szomorú jelei azonban az c:oláhosodásban jelentkeznek s ha sokáig marad jelenlegi helyzetében, itteni 89 számú ref. magyar elvész. A dologi kiadásokat ez az egyház most még megbírná.

35. *Tereműjfalu*. Ez ugyan régebben sem volt önálló anyaegyház. de híveinek tekintélyes száma és nemzetiségileg exponált helvzeie sürgősen követeli önállósítását. A hívek száma 556.

51. *Adámos*. A megyei székhely szomszédságában fekvő, fejlődő egyházközség, hol az oláhok magyarosodása is megindult. Híveinek száma 380. Az anyagyház dolog, kiadásait es a lelkészi fizetés csekély hányadát fedezni bírja.

52. *Oláhdellő*. szintén nagy népességű (317 l.) leányegyházközség. Hívei – az oláhok közé beékelten is – szívósan ragaszkodnak vallásukhoz és nemzetükhöz.

A két községben négy oláh pap székel. Ezek közé beállítani a magyart fontos nemzeti érdek volna,

sőt a 296. lelket számláló két egvház magyarságának megtarthatása érdekében multhatlanul szükséges is.

54. *Mezőkapus* és *Nagyiklaud* szintén társítással volna önállóítható. Együttes lélekszáma 388. Egymás közötti távolság 5 km.

55. *Mezőszakáll* és *Mezőszengyei*, együtt 327 lélekszámmal, egymástól 5 kmnyi távolságra. Ezek volnának azon helyek, melyek a református egyházak megerősítésével, a magyarság gyupontjaivá fejleszténének. Aránylag nem nagy anyagi áldozatról vau szó, létező törvény ad módot arra, hogy a magyarság ügyéért a kormány intézkedjék.

Telekkönyvek rendezése

Alább részletesen lesz szó azon tervezetről, melyet helyesnek tartunk. Nagy arányú kezdeményezést várunk, mert kísérletekkel és élrendszabályokkal használni semmit sem fogunk. Egy egészen új földbirtok politika alapjait kell leraknunk, mely nyíltan *bevallott egyetlen céljt kell szolgáljon – a magyár faj megerősítését, számbeli kiterjesztését.*

Csodálatos az, hogy akkor a midőn par excellence földmivelő államnak tartjuk magunkat, mikor arról panaszkodunk, hogy az ipar és kereskedelem fejlődésének nállunk a magyarság kiváló előszeretete a földmivelés iránt állja útját, azt constatáljuk, hogy messze állunk attól, mezőgazdasági intézményeinket, mivelési eszközeinket, tőkeszegénységünket tekintve, hogy csakugyan agrár államnak neveztecsünk.

Birtok jogviszonyaink szabályozatlansága oka a polgári perek 80%-lékának Erdélyben, – telekkönyvi rendtartásunk elévült osztrák rendelet s még ez is oly könnyelműen, tudatlanul lett végrehajtva életbe léptetéscor, hogy ma is annak káros hatásai alatt állunk. Elhíhető e, egy – magát cultur államnak nevező szervezett társadalomban – hogy az ingatlan tulajdon bizonytalansága rendszer, hogy a nyilvánkönyvek legnagyobb részben paródiái a jogintézménynek. Egy földmivelő államnak sem megbízható telekkönyvei, sem katasztere, sem igazságos birtokrendező törvénye nincsen!

*) Sebess D. Székelyföldi telekkönyvek. Indítvány és orsz. beszéd 1904.

Az erdélyrészi birtokviszonyok alapos rendezése nélkül a telepítési-actio bármily jóakarattal, szakértelemmel kezeltessék, sikerre nem vezethet.

Alig szükséges ez alkalommal bővebben indokolni, hogy az erdélyi részekben, hol a jelenlegi telek könyvk alkotásánál lelkiismeretlen és szakértelemmel nem Bíró közegek eljárass hihetetlen állapotokat teremtett, hol vannak községek, melynek 5000 parcellája közül 4500 nem a tényleges birtokos telekkönyvi tulajdonát képezi, hol a rajzok annyira eltérnek a tényleges állapotoktól, hogy a szakértő mérnökök eligazodni azon nem tridnak, hol a roszhiszemű eladások, ingatlan megterhelések napi renden vannak, s a jóhiszemű birtokos váratlan kitelepítése a legmegszokottabb dolog, e Balkán államokhoz sem méltó telekkönyvi viszonyok, irtóztató gazságok között végrehajtott arányosítások után – egy ilyen gazdasági actió sikerre nem vezethet, ha azt meg nein előzi a birtokviszonyok gyökeres rendezése.

Belgium, Írország, Finnlad, Dánia, hol az utóbbi ötven év alatt a mezőgazdasági termelés fokozása, a nép vagyonosodása egészséges gazdasági politikával követendő példa képpen el is éretett, -- consolidait, megbízható birtok jogviszonyokon alapuló telekkönyvi rendszerrel bírtak már akkor – mikor mi nálunk az első kísérletek történtek ez irányban.

Hogyan számíton a gazda az állam bármily jó indulatú segítségével is sikerre, például a juh, vagy a baromfi tenyésztésénél, hogyan gondoljon vetőmagja javítására, tej, túró, sajt termelésre, ha ingatlanai megbízhatatlan telekkönyvi állapotban minden nap az elvesztés veszélyében lebegnek, hol olcsó hitelre nem számíthat, mert jelzálogi biztosítékot nem nyújthat.

Minden számítás, előrelátás, konjunktúrák kihazs-

nálása, bármily élelmes kereskedelmi tevékenység erőtlenül hanyatlik vissza, a *tulajdon megdöbbsentő bizonytalansága előtt.*

A telepítési actio minden irányú sikerének mellözhetetlen előfeltétele az általános helyesbítés. A létesítendő járadék birtokrendszer, mely oly szépen bevált Poroszországban, *csak teljesen rendezett es megbízható nyilván könyvek alapján vezethető be.*

Erdély és különösen annak tiszta magyarlakta székelyföldje az újabb alkotmányos aerában a lehető legmostohább elbánásban részesítettett a telekkönyvek rendezése terén. Érthetetlen az a közönyösség, melylyel az egymásra következő kormányok a székelyföld magyar népe legvitálisabb érdekei iránt viseltettek. Már a helyszínelés is későbbben történt, mint a Királyjhgón túli részen. A munkalat, mely a ma is érvényében levő telekkönyvek alapját képezte, háromnegyed részben teljesen rász és használhatatlan.

Hasztalan történtek ez irányban felszólalások. Egyesek, egyesületek, községek panaszoltak hasztalanul. A földbirtokos osztály országos válsága itt foko zottabban mutatta romboló erejét, mert a földbirtok hitel nélkülözvén a megbízható telekkönyvi rendszert, jiz_soráva! pótolttatott. A legtisztább magyar vidék birtokviszonyai olyan állapotba jutottak, hog} Európában hozzá hasonió viszonyok nincsenek.

Számtalan színleges vásár, roszhiszemü eladás és megterhelésre adott okot a telekkönyvek rendetlensége. A kisbirtokosok nagy része helyrehozhatlan károkot szenvedtek, többen birtoktalan földönfutókká váltak önhibájukon kívül.

Az 1886. évi 29. törvénycikk volt hivatva az országosan észlelhető anomáliákon az irányban segíteni, hogy a telekkönyvi bejegyzés és a tényleges

birtoklás között az összhang megteremtéséért. Elren daltettt a telekkönyvi betétek szerkesztése. E törvény ideiglenes jellegét azzal emelte ki az előadói javaslat is, hogy a telekkönyvi rendtartás végleges reformja a magánjogi codifikáció keretében fog megtörténni. *Ez ezelőtt 18 évvel történt.* A magánjogi codifikáció még évtizedekig késhetik.

Ámde ez.m ideiglenes rendelkezés sem lépett Erdélyben soha tējuíee életbe. Hasztalan hívták fel a törvényhozás figyelmét a felszólalók Lázár Ádám, Orbán Balázs, különösen Horváth Gyula a törvény 24 szakaszára, mely Erdélyt egyenesen kizárta a betétszerkesztés köréből, megállapítván a sorrendet, a meiy szerint a betétszerkesztés első sorban ott vé tetik foganatba, hol az állandó kataszteri felmérés az utóbbi években befejeztetett és ily községek közül is azoknak adandó elsőbbség, melyekben a tagosítás, arányosítás már befejeztetett.

Az akkori pénzügyminister Szapáry Gyula gróf igen erős hangon tiltakozott az etikai a vád ellen, hogy az erdélyi magyarság a törvény jótékony hatását nem fogja tapasztalni, szerinte semmi sem áll útjában annak, hogy a kataszteri felmérések és ez alapon a belét szerkesztés Erdélyben is íolytattassék. Az eredmény Horváth Gyulának adott igazat. A betétszerkesztés Magyarországnak azon vidékein foly, melyeken az eredeti telekkönyvi helyszínelés is egé szén megfelelő jogviszonyokat teremtett. Erdélyben, hol a 70-es években keresztül vitt telekkönyv alakítások botránys felületességgel ugy történtek meg, hogy a birtokviszonyok ott már akkor ázsiai színvo naion állottak, sem a kataszteri felmérés, sem a betétszerkesztés meg sem kísértetett.

Az 1892. évi 29. törvénycikk, mely a betétszer-

kesztő törvényt egészítette ki, lényegében azon változtatást alig tett, fontos rendelkezése az, hogy a tényleges birtokos tulajdonjogának bejegyzése iráni a telekkönyvi hatóság az eljárást folyamatba teheti, ha ezt az igazságügyminiszter el rendeli. A törvény végrehajtása céljából kibocsátott 24.366 1903. sz. igazságügy miniszteri rendelet azon igen lényeges kijelentést teszi, hogy az igazságügyminiszter egész község telekkönyveinek helyesbítését elrendeli, ha a község telekkönyveiben a tulajdonjogra nézve közbenjött változások bejegyzése hosszabb idő óta általában vagy a telekkönyvek tetemes részében oly annyira el van hanyagolva, hogy a telekjegyzőkörveknek a telekkönyvi rendelet szabályai szerint való gyökeres rendezése kivihetetlennek mutatkozik.

A székelyföldi összes telekjegyzőkönyvek, kivétel nélkül ezen helyzetben vannak. A telekkönyvi bejegyzések és a tényleges birtoklás között teljes az ellentét. A rendelet szerint az összes községekben akadály nélkül foganatosítható lenne az eljárás. Ámde most a helyzet újra változott. Az 1886-ban megalkotott betétszerkesztési eljárás köréből az Erdélyi rész azért záratott ki, mert a kataszteri felmérés addig be nem vezetett s mert az időben a birtokrendezési eljárás (tagosítás, arányosítás) alig tétetett folyamatba. Ma az 1892. 29. törvénycikk és idézett ig. miniszteri rendelet azért nem léptethető életbe, mert a birtokrendezés folyamatba tétetett, a rendelet szerint nem lévén az eljárás elrendelésének ott helye, hol oly birtokrendezési eljárás van folyamatban, mely a község telekkönyvének átalakítását fogja maga után vonni. Mintha csak szándékosság forogna fenn az irányban, hogy a birtokviszonyok consolidálása minden módon megakadályoztassék!

A törvény és rendelet e meggondolatlan intéz-

kedése főoka annak, hogy Erdélyben a birtokrendezések oly irtóztató lassan és nagy költséggel hajtottak végre. Csik, Háromszék s nagy részben Marosszéken is már folyamatban vannak a tagosítások, itt tehát a telekkönyvek helyesbítése helyet ez okból nem foglalhat. Ámde hol egy birtokviszonyokat átalakító munkát, mint a tagosítás, az érdekelteket nem figyelmezteti a birtokállapot hibás és a tényleges állapottal meg nem egyező voltára, nem törődnek a helyesbítéssel. Ez előre látható volt, az eredmény mutatja, hogy egyetlen egy esetben sem történt intézkedés a törvény alkotása óta, hogy egész községek telekkönyve helyesbítessék igazságügyminiszteri engedélyei, noha ennek feltételei kivétel nélkül mindenütt fennforogtak. Ámde minden községben, hol a birtokrendezés folyamán tudatára ébredt a birtokosság, a rettentő állapotoknak történtek kísérletek a telekkönyvek helyesbítésére.

Az erdélyi tarthatatlan birtokviszonyok javítása érdekében találunk intézkedést az igazságügyministeri budgetben.

Az erdélyi birtokrendezési ügyekre 1904. évre előirányoztat 100.000 K. azon indokolással, hogy a törvényhozás az erdélyrészi birtokrendezési ügyek gyorsítása érdekében állami előlegek engedélyezését rendelvén el, a pénzügyminiszter és az igazságügyminiszter között az állami előleg összegének megállapítását illetőleg tárgyalások tartattak, melyeknek eredménye az volt, hogy az akkori pénzügyminiszter 1891. évi február hó 16-án 9.718. sz. a. kelt átiratában beleegyezését adta, hogy az állami előlegalap 400.000 K erejéig létesíttessék oly módon, hogy az előlegek az érdekeltek kérelmére ezen alapból utalványoztassanak s a térítmények. valamint a kamatok is ezen alapba folyjanak vissza, maga az előlegalap pedig e minő-

ségben kezeltessék mindaddig, míg a birtokrendezési ügyek az erdélyi és a volt kapcsolt részek területén ilyen előlegek nyújtását igényelni fogják

Az igazságügyi kormány az ezen alap létesítésére a törvényhozás által az 1902, év végéig évenkénti részletekben megszavazott összegeket teljesen az állami előlegalapba utalta át, azon reménye azonban, hogy ezen alapból a legégetőbb szükségleteket is fedezni képes lesz, nem teljesült. – Az előlegalap majdnem teljesen ki van merítve s abból már alig áll több rendelkezésre^ mint a mennyi a már engedélyezett előleg fedezésére szükséges, a miért is az igazságügyi kormány kénytelen volt a 33.475/892. számú igazságügyminiszteri rendelet 11. §-ának második bekezdéséhez képest megengedni, hogy a birtokrendezési költségszámok és késedelmi kamataik nem törlesztésre, hanem a birtokrendezés céljaira felhasználhatók legyenek.

A bajon azonban ezen intézkedés sem segített s az igazságügyi kormány az év első felében mintegy 1.00.000 K- előleg engedélyezése iránt előterjesztett kérelmeket volt kénytelen elutasítani.

Tekintve már most, hogy a birtokrendezési költségek felette lassan folyván be, az engedélyezett előlegek is nehezen törlesztetnek és a pénzügyminiszter úr több községben a birtokosok vagyoni viszonyaira tekintettel, a birtokrendezési költségeknek végrehajtás útján való behajtását felfüggeszteni volt kénytelen: biztosan előre látható, hogy ily körülmények között rövid idő múlva a már folyamatban levő birtokrendezési ügyek menetében fennakadás fog beállni, ha kellő időben gondoskodás nem történik az alap oly gyarapításáról, mely a legközelebbi jövőben felmerülő igényeket képes legyen kielégíteni.

E 100 000 korona azonban tisztán a tagosítások

gyorsítását és könnyítését célozza. Az ezt megelőző, vagy ezzel kapcsolatos telekkönyvi rendezésre vajmi kevés kihatása lehet ez előleg alapnak. Az igazságügyminiszterium budgetje okvetlen fel kell vegyen megfelelő összeget az erdélyi telekkönyvek helyesbítésére. Nem hunyhat szemet az égető szükség előtt. A jogrend, az igazságszolgáltatás tekintélye, a törvények iráni tisztelet forog kockán. Ep oly tarthatatlanok az állapotok ott, hol a birtokrendezések már befejeztettek, de a telekkönyvek át nem alakítottak. *)

Ez a körülmény egész vidékekre nézve megnehezíti, mondhatni lehetetlenné teszi a hitelezést. Több helyen, a kiliasítások már megtörténtek, a tagosított birtok a tulajdonosnak már át is adaiott, de a kataszter és a telekkönyvek még a régi állapotban vannak, ennélfogva az a visszás helyzet áll elő, hogy az a birtok, a melyről a telekkönyv és kataszteri birtokivszól, a valóságban nem létezik, az új birtok pedig, míg a birói hitelesítés, a helyesbítések és kiigazítások meg nem töiténnek és a telekkönyvben és a kataszteri birtokivben az új állomány ki nem tüntettetik, a a hitelezés tárgyául nem szolgálhat. Ennélfogva mint-hogy a tapasztalat azt mutatja, hogy ezek a munkálatok különösen a megfelelő munkaerő hiányában *évekig* elhúzódnak, egész vidékekre nézve hosszú időre lehetetlenné tétetik a jelzálogos kölcsön felvétele.

A munkaerő megfelelő szaporításával áldozatok árán el lehetne érni azt, hogy a telekkönyvek helyesbítése és a kataszteri birtokivék összhangba hozatala a lehető legsürgősebben keresztül vitessék, a minek szükséges voltát a tagosítás ügyében kiadott rendelet elvül világosan kimondja.

*) Sebess Dénes, Észrevételek a székely actióra. M.-Vásárhely 1904.

A tagosítást mindenütt meg kell előzze Erdélyben a telekkönyvek és az első helyszínelés alkalmával felvett rajzok helyesbítése. Rövidíti a birtokrendezési eljárást és sok költségtől menti meg a birtokosságot.

A földbirtokos osztály, mely a zavaros birtokállapot ezer hátrányát szevedei, nem bir tudatával annak, hogy tulajdonkép van módja annak, hogy nagyobb költség nélkül rendet teremthessen.

Az 1892. évi XXIX. t.-c, illetve ennek 10. §-ában adott felhatalmazásnál fogva kibocsátott 24366/98. sz. a kelt igazságügyminiszteri rendelet értelmében a község képviselőtestületének határozata alapján az előljárásság kérheti a község telekkönyveibe felvett valamennyi ingatlanra nézve a helyesbítést, illetve rendezést. Az igazságügyminiszter adja meg az engedélyt amennyiben az eljárás bevezetését indokoltnak tartja.

Erdélynek úgynevezett Székelyföldjén kívül – az összes vegyes lakosságú vármegyéknek telekkönyvei, vázrajzai alávétendőek ez eljárásnak. Igaz, hogy ez személyszaporítást igényel a telekkönyvi hatóságoknál. Birói és telekkönyvvezetői állások lesznek szervezendők s jelentékeny költségtöbblet hárul az állampénztárra. Úgyde a hetvenes évek elején keresztül vitt helyszínelés hibáit elvégre ki kell javítani. Igazságtalan és jogtalan kívánság az, hogy e hibák helyreigazítása a tagosítási eljárás költségei címen a felek által viseltessék

Kétségtelen, hogy az 1886: XXIX. t.-c , mely az első helyszínelés alapján alakított telekkönyvekből rendeli el a betétek képzését, egyik legjobban átgondolt agrártörvényünk. A betét A) lapja a kataszteri felmérés útján megállapított térfogatot és a kataszteri tiszta jövedelmet is tartalmazza ilyképen a betét bármely hitelmivelet alapjául megbízható adatokat szolgáltat.

*) Sebcss D. Székelyföldi tagosítások 1903. Maros-Vásárhely

A hetvenes évek nyomorult telekjegyzőkönyveit európai színvonalon álló nyilvánkönyvek foglalják el. A törvény azonban, mint fennebb kifejtettük már, alapintézkedéseiben kizárta azt, hogy épen azok a vidékek részesüljenek nagy előnyeiben, melyek leginkább reá voltak utalva.

Ettől eltekintve, a betétszerkesztés 1886-190 2. év végéig kimutatott eredményei sem biztatnak reménnyel. A betétszerkesztés 1902. év végéig összesen 1475 községre és önálló pusztra nézve fejeztetett be*). Magyarország területén pedig 12605 község van !

Az erdélyi részekre természetesen egyetlen község sem esik azokból, melyek betétekkel láttattak el, de ki is van zárva a lehetősége annak, hogy e törvény folyományaképen telekkönyvei átalakíttassanak.

A telekkönyvi anyagi jog, valamint az új rendszerestelekkönyvi rendtartás évek óta készülöben van. Ennek keretében nyerne megoldást több kérdés, így az öröködségi, csőd és kisajátító eljárásnak a gyámsági, a gondnoksági ügyeknek a telekkönyvi reformmal összefüggő novelláris szabályozása, az ismeretlen telekkönyvi jogosultak hirdetményi kizárásának, a csekélyebb telekrészek tehermentes lejegyzésének szabályozása. Ugy de a törvényhozás intézkedéséig mindenesetre évek fognak eltelni, addig hány gazdasági existencia pusztul el a régi rossz intézmények uralma alatt !

A létező törvénynek kell megadni azt a hatályt, a melyet a törvényhozás akart. Ugy a betétszerkesztési törvény, mint az idézett 1892. évi XXIX. törvény-cikk célja az, hogy a nyilvánkönyveket teljesen rendezze.

*) M. kir. minisztérium jelentése 1904.

Első teendője lenne az igazságügyi kormánynak, hogy az erdélyrészi telekkönyvi hatósággal felruházott bíróságoknál tetemes személyszaporitást eszközöljön. Rendszeresítse a bírói, telekkönyvvezetői és segédtelekkönyvvezetői állásokat. Manapság a birtokrendezés folytán törvényszerűleg követelt átalakítások évek hosszú során át azért húzódnak el, mert a telekkönyvi ügymenet teljes fennakadásával járna az, ha a telekkönyvvezető és a referens bíró az átalakításokat végezné.

Az meg éppen megengedhetetlen és be nem válik a gyakorlatban, a mit a törvény 6. § a rendel, hogy a kiküldött mellé telekkönyvi vizsgát tett írnokok és telekkönyvvezetői minősítéssel bíró díjnokok kirendelhetők. Az óriási munka miatt, a mit a kiküldött bizottság végez, kénytelen a bíró ezen mellérendelt segédet önálló munkakörrel felruházni. Ezek a számtalan sokszor komplikált jogesetek elbírálására nem képesek, igen gyakran megbízhatatlanok is s így a hitelesítés nem érheti el célját.

A kellő személyzet beállítása után elrendelendő lesz mindazon községekben, hol a jelentések szerint szükséges, az általános helyesbítés.

Végül felemlitendőnek tartjuk az erdélyrészi tagosítások kérdését. Azok költséges volta, botrányos eredménye, hosszas tartama, mind szoros okozati összefüggésben van a helytelen és megbízhatatlan telekkönyvi státussal. A tagosításnál tűnik ki az, hogy a tagosítás alapjául a létező telekkönyvi állapot nem szolgálhat. Évek telnek el azzal, hogy a tagosító mérnök és bíró hatáskörébe éppen nem tartozó magán jogi viszonyokat igyekszik rendezni, tulajdon, zálog, haszonélvezet, telekkönyvi állapottal teljesen eltérő tényleges birtoklások kérdése foglalkoztatja a birtokrendező közeget. A tapasztalás mutatja, hogy a ta-

gosítás eredménye ellen azért nyilatkozik oly mélyreható ellenszenv a kisbirtokosoknál, mert igen sokszor súlyos veszteségeket szenved telekkönyvei elhanyagolt volta miatt.*)

A tagosítást tehát okvetlen meg kell előzze az általános helyesbítés, megbízhatatlan alapokra építeni nem lehet. Fejlődésnek indult államszervezetünk a kiegyezés utáni években óriási munkát végzett, *de a birtokviszonyok alapozása nem sikerült*. Vissza kell menni a baj gyökerére. A mívelt külföld**) százados hiteltekkönyvekre és földadó kataszterre tekint vissza, egész sora a mezőgazdasági kultúra fejlődésére létesült állam intézményeknek dolgozik a birtokosság érdekében s a tagosítások nehézség nélkül még sem mennek. Hogy történjék meg ez nálunk óriási visszaélések nélkül, hol alacsony a cultura és bizonytalan az állam által keresztülvitt telekkönyvi intézmény.

* Kelemen Ádám birtokrendező mérnök memoranduma a maros-vásárhelyi kir. Tábla elnökhöz.

A földbirtok hitel. Járadék birtok.

Az Erdélyben eszközölt telepítésekről láttuk, hogy kettős célú akartak szolgálni. Egyik a *magyarság számbeli erősítése* a nemzetiségi vidékeken, másik cél a *mezőgazdasági cultura emelése* volt. A 22-30 holdas telephelyeken mintagazdaságokat akart a földművelésügyi kormány létesíteni.

Az erdélyrészi telepítéseknél azonban minden cél mellett a fő és egyedül elérendő cél mellett: a nemzeti vidékeken többséghez juttatni a magyarságot.

A 22-30 holdas telepítések erre nem alkalmasok. Láttuk azt, hogy 4000-6000 korona készpénz azaz összeg, a melylyel egy ilyen telepesnek bírtania kell ha telephelyet akar szerezni. Képzeltető-e erdélyi magyar vagy székely telepes, ha ennyi pénze vagy ezt érő vagyona van, hogy szülőföldjét ott hagyja.

Fellner*) szerint az 1894-V. törvénycikk fő hibája, hogy olyan alapra helyezkedett, melyen tőkeszegény ország meg nem állhat, mert a tőkeelv alapján áll a törvény. Hol vannak nálunk nagyobb számban olyan telepesek, a kiknek elég tőkájuk van arra, hogy földbirtokot súlyos vételárhátralék bekebelezése nélkül szerezhetnek és e mellett építhessenek és az ingatlant fel is szereljék. Lehetetlen a telepítést a tőkejelzáloghitel kizárólagos alapján folytatni.

*) Járadék birtok rendszere 1900. Budapest 179 lap.

Tömeg telepítések kellene, azokat az existenciákat kell a földhöz kötni, kik munképesek, de tőkével nem rendelkeznek, kik földet csak csekély pénz befektetéssel szerezhetnek. Ennek a lehetőségét kell megadni a tömegnek és nem egyeseknek.

A telepítés célja Erdélyben egyedül és kizárólagosan magyar nemzeti érdekeket kell szolgáljon.

Az 1886 április 26-án hozott porosz telepítési törvény, mely a porosz-lengyelországi nagy arányú telepítést bevezette. 1. §-ában kijelenti, hogy az államkormányzatnak 100 millió márkából álló telepítési alap bocsáttatik rendelkezésére a végből, hogy német parasztok és munkások telepítésével az ezen tartományokban élő német elem megerősíttessék és a lengyel törekvéseknek gát vettessék. A magyar törvényhozás óvatosan kerülte mindig az igazi cél bevallását, a Darányi-féle javaslat is csupán az indokolásban tesz célzást az „*alkalmas és nem alkalmas elemekre.*”

Nyíltan és őszintén kijelentjük, hogy Magyarország területi integritása függ attól, hogy Erdélyben a magyar hegemonia megerősíttessék. Ezt pedig csak nagy számú, könnyen kezelhető kis telepítvények létesítésével érhetjük el.

Kétségtelen az, hogy a telephely kisebb volta (1-5 hold) már magában véve könnyebb feltételeket involvál és inkább meg van a lehetőség arra, hogy tömegesebben szállják meg. Ámde, a mi a tőkeszegény országra áll, az százszoros mértékben áll az erdélyi részekre. Itt még kisebb tőkével bíró elem sem akad nagyobb számmal telepedésre.

A Német- és Angolországban tökéletesen bevált járadék rendszert minden tekintetben bevezetendőnek tartjuk jogrendszerünkbe.

Elég arra rámutatnunk, hogy Németországban

1894 évig hivatalos kimutatás szerint*) 3784 járadék-birtok 40208 h. a. és 1895 évig 5070 birtok 53314 h. a. területtel képezetett.

A járadék-rendszer lényege abból áll,**) hogy a vevő tulajdonul megszerzi az ingatlant- ugyan, de a vételárat nem fizeti ki egyszerre, hanem e helyett az ingatlan megállapított hozadékát, mint járadékot. Hogy az eladó érdekeiről is megfelelő gondoskodás történjék, a járadék finanszírozására pénzüintézet áll rendelkezésre, mely leszámítja a járadékot. Nem szükséges tehát nagyobb tőke az ingatlan vásárlónak s mégis teljes tulajdont nyer, megállapított részletekben fizeti a járadékot a banknak, törleszti a tőkét is, sőt kifizetheti az egész hátralékot is alkalomadtán.

A mint látjuk ez új jogintézmény elengedhetetlen kelléke a bankszerű közvetítésre hajlandó pénzüintézet. A Darányi-féle előadói tervezet állami kedvezményeket helyez kilátásba az oly pénzüintézeteknek, melyek a telepítés és birtok feldarabolás ügyét kölcsönök nyújtásával és egyéb hitelműveletekkel elősegíteni hajlandók. Egyaránt kapná tehát a kedvezményt úgy a jelzáloghitelt, mint a járadék hitelt nyújtó pénzüintézet.

Nagy jelentősége a járadék birtokrendszernek főképen abban áll, hogy a járadék-birtok képzésével egyidejűleg a telekkönyvbe annak ezen minősége is feljegyeztetik és elidegenítés, megterhelés különleges eljárás alá tartozik.

Telepítési hatóság beleegyezése szükséges ahhoz, hogy a telepes ingatlanát további jelzáloggal terhelhesse. Az erdélyi részekben az oly ingatlan elárvere-

* Gehre: Die neue deutsche Colonisation.

** Feiner F. Járadék-birtok rendszere Budapest 1900.

zések napirenden vannak, melyek túl voltak terhelve s az elért árverési vételár a jelzálog terhek alatt maradt. A járadék birtoknál a túlterhelés, a könnyelmű jelzálog megterhelhetés meg lesz nehezítve.

A földbirtok hitel korlátozásával az ingatlan forgalom némi megkötésével, különösen a kisbirtokos olyan védelmet talál, melyre régen szüksége volt.

Hitelviszonyaink sokat vitatott reformálásának kérdésével a járadék elméletével kapcsolatosan lehet foglalkozni.

Olyan hitelszervezetet kell inaugurálni a birtokos – különösen a közép és kisbirtokos osztály számára, mely nem károsítja, de elősegíti a termelést. A mi tökeszegény állami életünk modern berendezkedésénél kénytelen volt a tőke érdekeinek túlnyomó befolyást adni. Alaptétel lenne az, hogy a mezőgazdasághoz szükséges tőkét ne vonja el a kormányzat, de annak egészséges megoszlását segítse elő. Pedig minden intézkedés ezen cél ellen irányul.

Az árvapénztárak államosítása Széli Kálmán alatt kétségtelen helyes intencziókból indult ki a kezelés biztosságát illetőleg. Úgyde e pénzek elvonása, mely pénzek nagyobbrészt biztos kamatoztatás mellett földbirtokhitelre voltak kiadva, megfosztotta nagy tőkétől a mezőgazdaságot. A szövetkezetek is legnagyobb részben tőkegyűjtésre törekszenek, a mi szintén a szükséges tőkét vonja el rendeltetésétől.

A hitelszervezet a termelés fokozását kell elősegítse. A tőke elősegíti ezt, de szerkezetében korántsem a mezőgazda érdekét nézi, hanem saját érdekét.

Ez a nagy kamat, kelletnél nagyobb biztonság és a felmondhatóság a jobb elhelyezés reményében. Földhitelintézeteink, melyek a mezőgazdaság természetéhez simulnak, nehézkes, bürokratikus, központi

szervezetükkel nem képesek a hiteligényeinket kellő módon kielégíteni. Így vált a földbirtok országszerte a tőke zsákmányává.*)

A hitelszervezet a tulajdonjog rendjén is változtatást kell eszközölnön. Ezt akarja a járadék rendszer.

Az állam intézményeiben kötelezhet mindenkit, ki az állam által nyújtott segélyvel élni akar, hogy különleges magánjogi szabályoknak vesse alá magát.

Az ingatlan kényszereladások, túlterhelés okozta elértéktelenedések forgatagába nyúljon be segítő kézzel az állam.

Az erdélyrészi oláh vidékek elmagyarosítása, a meggyengült magyar kisbirtokos és középbirtokos osztály megerősítése szempontjából különös fontossága a járadékrendszernek az, hogy az értéktelen elemnek módot ad az ingatlan elidegenítésére, – e helyett munkabíróbb, – takarékosabb és törekvőbb egyéneket segítené ingatlanhoz – kellő állami ellenőrzés által az intensivebb és okszerűbb mezőgazdaság alapjait is lerakná, mindenestre a tömeges telepítéseket segítené elő.

A járadékbirtokrendszer létesítésével a földbirtokhitel új formája keletkezik. Az erdélyi részek földhitel rendszeréről sokat lehetne beszélni. Ez az elhanyagolt országrész valóságos eldorádója volt a múltban az apró pénzüzeteknek, melyek minden más cél mellőzésével a legridegebb osztalékpolitikát üzték. Méltán jegyzi azt fel Dr. Fenyvesi Soma az 1904. év december havában az O. M. N. Sz. gyűlésén tartott nagyérdékű felolvasásában.

Ezt nemcsak az intézetek mérlegei igazolják, hanem igazolja annak felderítése is, hogy az összes erdélyi magyar intézetek együtt, vagy külön mit tettek

*) Hatingberg: Referat betreffend die Frage der Hypothekenschuldung. 1904. Bécs.

az erdélyi magyarság gazdasági vagy kulturális megerősítése érdekében. Végig böngészhetjük azok mérlegeit, előhozhatjuk azok jelentéseit.

Még ma sincs az erdélyi részeknek egyetlen nagy magyar intézetük, mely bár ama vidéknek, melynek hiteligényeit keli kielégítenie, társadalmi megerősítésére, kulturális vagy gazdasági fejlesztésére bármi jelentékenyebb áldozatot hozna. Viszont a román, de különösen a szász nagy intézetek ép az ellenkezőről tesznek tanúságot. Már alapításuk azzal a tendenciával történik, hogy nem csak közönséges nyereszkesedési vállalatok legyenek, hanem erős támogatói, odaadó lelkes harcosai saját faji érdekeiknek, gazdasági megerősödésének, kulturális haladásának.

A „*Nagyszebeni általános takarékpénztár*”, mely működését 1841. december 11-én 1323 forinttal kezdte meg, azóta mit sem változtatott alapelvein; humanisztikus irányt óhajtott követni akkor és követ mai napig 1903. évi üzleti jelentése szerint az 1904. évben 107,987 koronát adott szász kulturális célokra, tehát a szász faj megerősítésére; sőt – hogy igazságosak legyünk – 502 korona 78 fillért oly céllal adott, hogy az vallás és nemzetiségi tekintet nélkül használtassék fel iskolás gyermekek részére. A „*Nagyszebeni földhitelintézet*” 1902-ban 80.000 koronát, a „*Brassói általános takarékpénztár*” 45,628 koronát adott szász kulturális és gazdasági célokra, tehát e három szász intézet egy évben 233,615 koronával járult hozzá nemzetiségi jellegök megerősítéséhez; egymaga a nagyszebeni takarékpénztár pedig nem kevesebb mint 793,653 koronát adott ily célokra. Az „*Albina*” – bár meg sem közelíti az említett intézetek forgalmát, a maga részéről is teljes erővel istápolja a román célokat. 1903-ban 16.400 koronát adott román gazda-

sági kulturális célokra, az utolsó 10 évben pedig összesen 176,280 korona 30 fillért. De a kisebb nemzetiségi intézetek is tanúságot tesznek arról, hogy fajukért lelkesedni, azért áldozni is tudnak. így a „*nagy apoldi takarékpénztár*” 80.000 korona alaptőke mellett 5807 koronát, a *szelistyei takarékpénztár* 23,000 kor. alaptőke mellett 8179 koronát; a *szentágotai takarékpénztár* 45,800 korona alaptőke mellett 7108 koronát, a *kőhalmi takarékpénztár* 80,000 korona alaptőke mellett 6578 koronát, a *megyesi takaréék és előlegezést egylet* 132,000 korona tőke mellett 18,121 koronát

A két legnagyobb erdélyrészi magyar intézet melynek alaptőkéje a 2.000,000 koronát meghaladja, adott együtt ez évben jótékony és kulturális célokra 2450 koronát !

Mínthogy a járadék birtok létesítésével az ezen jogintézményt igénybe vevők a földbirtok hitel új, humánus, kellő ellenőrzés alatt álló formáját nyerik, a telepítéssel kapcsolatos járadék birtokképzés általában a járadék rendszer igen nagy jelentőséget nyerne.

A nemzetiségekkel vegyes községekben módot adhat arra, hogy az eladásra kerülő földbirtok megszereztessek a magyarság számára.

A porosz állam hatalom hasonlíthatlan nagy erővel lépett fel a lengyel faj kisajátítása érdekében,*) mint azt az új telepítési törvény javaslatban foglalt telepítési alap contemplálja. A porosz telepítési alap 350 millió márka, A mi törvény javaslatunk 80 millió koronára tervezi a telepítési alapot. Mily nagy különbség a németek sokat hangoztatott „Polenot”-ja és a mi erdélyi kérdésünk között! Ezen 80 millió

*) Sombart: Polenfrage Berlin. 1902.

telepítési alap 10 év alatt bocsáttatnék a földművelésügyi miniszter rendelkezésére. Rendelgetése lenne az, hogy telepítési célokra földbirtokot vásároljon, azt javíttatná, telepítésre alkalmassá tenné, építési kölcsönöket adna, haszonbérbe venne földbirtokokat, haszonbérlet útján történendő telepítési célokra, elősegítené a magán telepítést és fedezné végül a telepítési hatóságok költségeit.

Kétségtelen,, hogy ezen összeg kezdetnek elég, de a már halaszthatatlan telepítési actió megkívánja rövid idő múlva a 80 millió legalább háromszorosát.

Lássuk a porosz járadék birtokok létesítésének módját, kezelését rövid vonásokban.

Az 1886-ban hozott telepítési törvény feljogosítja az állam kormányzatot, hogy a telepítési alap terhére földbirtokot vásároljon, azokat berendezze, telepítésre alkalmassá tegye. A telepítés a vétel ár teljes kifizetése, járadék vagy bérlet formájában történhetik. A mennyiben a járadék megváltásra kerül az nem lehet nagyobb, mint huszonötszörössé a megváltandó járadéknak.

A járadék megváltásáról már 1850-ben márc. 2-án hozott törvényben történt gondoskodás. E törvény elrendeli, hogy a járadék megváltására minden tartományban járadék bank létesíttessék*) A járadék megváltása aképpen történik, hogy a bank a jogosítottnak a járadék átengedése ellenében a megváltási tőkét kamatozó, de törlesztendő járadék papírokban bocsátja rendelkezésre. A járadékot a bank élvezi tovább, mindaddig míg a kamatok és a járadék papírok teljes törlesztése bekövetkezik.

A járadéokra jogosított a teljes járadék 20 szo-

*) Stumpfe Zur Frage der inneren Kolonisation Berlin 1897.

rosát kapja kielégítésül és pedig teljes névértékű járadék papírokban. A járadék papírok évenként 4%-ot kamatoznak. Minthogy a járadék bank 4 és $\frac{1}{2}\%$ lékot vesz be a járadék 20 szorosának kiadása ellenében fizetendő járadék törlesztésre és kamatoztatására, ezen $\frac{1}{2}\%$ többlet a járadék papírok amortizációjára fordítatik.

Az 1891. július 7. *) a járadék birtokok elősegítésére hozott törvény ezen törvényt kiegészíti és sokban pótolja.

Nevezetesen elrendeli, hogy a járadékra jogosított megváltási tőke gyanánt a járadék 27-szeressét kapja 3 és $\frac{1}{2}\%$ -os járadék papírokban, $23\frac{2}{3}$ -szorosát a járadéknak, ha 4%-os járadék papírokat kap. A megváltás készpénzben is történhetik. A járadék birtok-tulajdonossá járadékbank járadékot fizet törlesztés és kamatozás fejében.

Az első berendezéshez szükséges lakóház és gazdasági épületek felállításához újabb kölcsön adható. A járadék bank a kölcsönt fel nem mondhatja.

A járadék birtok tulajdonossá a következő járadékot fizeti a pénzügyminiszterhez:

Ha a megváltás 3 és $\frac{1}{2}\%$ járadék papírokkal történt úgy a járadék papírok névértékének 4%-kát, ha 4%-os járadék papírokban elégített ki 4 és $\frac{1}{2}\%$ -kát a járadék papírosak névértékének. A 4 %-os járadék $60\frac{1}{2}$ évig és 4 és $\frac{1}{2}\%$ -lékos pedig $56\frac{1}{12}$ évig fizetendő.

A reszort miniszter állapítja meg, hogy mely időponttól fogva történjék a vételár fizetés vagy kölcsönzés $3\frac{1}{2}\%$ vagy pedig 4%-os járadék papírokban.

Míg a berlini tőzsdén a járadék papírok árfo-

*) Gesetz Samt. S. 279.

lyama névértékkel vagy alatta jegyeztetik 3 és ½% papírok csak az érdekelt beleegyezésével adhatók ki.

A járadék megváltását a pénzüintézet csak a kellő biztonság fenforgása esetén adja meg. A becsünél irányadóul szolgál az, hogy a fizetendő járadékbank járadék huszonötszörössé s a kataszteri tiszta jövedelem harminczszorosa alatt kell maradjon.

Ha különleges becsú fogatosítottatik, ezen érték háromnegyedrészen nem mehetul a járadékbank járadék huszonötszörössé.

A telepítési eljárás a telepítési bizottságra van bízva -), melynek ügykörébe tartozik az ingatlan megvásárlása és tehermentesítése, átveszi az ingatlant időközi használatba és berendezi a telepítés céljaira, kidolgozza a telepítési tervezetet, felügyeletet gyámról a létesített telepeken.

Az ingatlan megvásárlását megelőző becsú a legnehezebb feladata a bizottságnak és legnagyobb felelősséggel jár. A legalaposabb és leglelkiismeretesebb becslés is tévedhet, mert a vidék jellege, népessége, a talaj minősége sokféle szempont figyelembe vételét igényli.

A helyi birtoktulajdonosok, kezelők, gazdatisztek tanácsainak igénybe vételétől el nem tekinthet a bizottság.

Az ingatlan megfelelő előkészítése esetleg javítása után telepítési tervezet készítettetik el és pedig részben a műszaki iroda által, részben a telepítési iroda által. Az ingatlant teljesen újra felméri, tisztaba hozzák összes közjogi és magánjogi viszonyait, megbecsülik a létező építmények forgalmi értékét s végül az ingatlant egyes részletei minősége szerint

*) Gehre: Die neue deutsche Kolonisation Grossenhain 1899.

különböző osztályokba sorozzák, irányadóul az egyes telephelyek nagyságára nézve azon elv szolgál, hogy telephely egy család gazdasági existenciáját teljesen biztosítsa s kizárólagos mezőgazdasági foglalkozás mellett az egész emberi és állati munkaerőt igénybe vegye. A telepítvények többségénél megengedtetett, hogy a szükséges gazdasági épületek a telepítvényes által saját vállalatban építtessenek fel. A telepítési bizottság azt a tapasztalatot tette, hogy az ily építkezések gyorsan és olcsón foganatosítottak.

A magyar állami telepítéseknél történt építkezések egyik hibája, hogy nagy költséggel állítottak elő s a mellett még sem mindenben megfelelők. Az építkezés formája, elhelyezése annyira tradicionális vidékenkint, hogy ahhoz szívósan ragaszkodik az illető vidék lakossága. Nem célszerű az egy vidékről bevont telepéseket idegen formájú építkezésekre szorítani. Az otthoniasság érzetét, az állandóságot, a régi formát, mindenben az elhagyott vidékre emlékeztető berendezkedés megerősíti. Az állam építkezése soha sem lehet oly takarékos, mint a magán emberé. Bizonyos alapelvek szemelőtt tartásával s hathatós ellenőrzéssel sokkal célravezetőbbek lennének nálunk is a telepések által foganatosított építkezések.

A porosz-lengyel telepítésnél kivételesen vette az állam az építkezést saját kezében azon esetekben, ha a telepések távoli vidékről valók s nagyobb költséggel voltak beszerezhetők az építési anyagok vagy pedig nem értettek az építkezéshez.

A telepeshely előkészítése után jön maga a telepítés. – A telepítési bizottság értesítéseket küld mindenfelé, hol telepítésre alkalmas anyag mutatkozik.

Ez értesítvényekben népszerű, könnyen érthető formában megmagyarázza, mi a lényege a telepítés-

nek, mi az eljárás hogyan történik meg a telepedés, mi szükséges ahhoz, hogy valaki telephelyet kapjon.

A legsűrűbben azon vidékekről jelentkeztek telepesek, hol az ingatlan értéke túl magas, vagy épen alig kapható eladó birtok s itt értékesítik kisebb ingatlanaikat és árával három négyszeresét vették meg a telephelyeken.

Erdély némely részében, így Maros Torda megye ákosfalvi és nyárádszeredai járásban, Háromszéken általában az ingatlanok értéke a sűrű népesség folytán szokatlanul magas, kétségtelen, hogy e vidékekről sűrűen jelentkeznének kis telepesek. De a Királyhágón inneni rész a Bánát, Tisza, Duna köze egész ember rajokat bocsáthatna ki, melyek kellő pénzzel rendelkeznének.

A telepítés pénzügyi lebonyolítása.

Parcellázás, telepítés rendszerint együtt fordulnak elő, egy gazdasági műveletet képeznek.

A parcellázás a népesség és földbirtok arányos megosztását van hivatva az által előmozdítani, hogy nagyobb birtok komplexumokat oszt szét kisebb gazdaságokká s teszi lehetővé a belterjesebb gazdasági módszerek alkalmazását. Magának a parcellázásnak gazdasági jelentőségéről fölösleges vitatkozni. Nagyfotosságúvá azt azonban a nemzetpolitika kérdése teszi. Nálunk magyarországon a parcellázás ép úgy mint a telepítés legvitálisabb nemzeti érdekeinket érinti, *nem minden parcellázás, mely gazdasági célt szolgál, mozdítja elő egyszersmind a nemzeti politikát is.*

Az erdélyi nemzetiségi bankok actiója, például melyek a földbirtok politikát irányítják, káros parcellázás és telepítés.

Más elbírálás alá esik egy Somogy-, Tolna-, Szabolcs megyei uradalom felparcellázása, kisgazdák közt való szétosztása, mint egy erdélyi közép birtok felaprózása és betelepítése.

Erdélyben nem parcellázni kell, hanem telepíteni. Az ingatlan forgalmat kell állami ellenőrzés alá venni.

Fellner Frigyes a járadék birtokról írott nagyobb tanulmányában*) a midőn maga is konstatálja a tele-

*) Fellner Fr. A járadékbirtok rendszere, Budapest 189. 1.

pítési politika eddigi sikertelenségét, okát főleg abban találja, hogy az állam a telepítés megfelelő finanszírozásáról nem gondoskodott. Ha pedig gondoskodás történik, ez másképen nem történhetik, mint a járadék módszer létesítésével, a mely a járadék jelzáloghitel intézményében van biztosítva és a járadék elv alapján épül fel. A járadékbirtokok tartós fennállásának biztosítása érdekében feltétlenül szükséges olyan intézményekről gondoskodni, a melyek a birtoktestek rend... ellenes kezelését megelőzik, azok alkalmatlan kezekbe való jutását megakadályozzák. Épen ezért a járadékbirtokok létesítésével a járadékbirtok tulajdonos rendelkezési szabadságát meg kell szorítani bizonyos irányokban, így az elővásárlási jog kikötésével terhelési tilalom, esetleg a törzsörökösödés elveinek alkalmazásával a járadék birtokra.

Az első pénzügyi intézet hazánkban, mely telepítés és parcellázások céljaira alakult 1904. december 31-én 5 millió korona alaptőkével alapítottatott*). Öt nagy tekintélyű pénzügyi intézet alapította s a vezetőségében elsőrangú szakemberek és politikusok foglalnak helyet. E pénzügyi intézet magánvállalkozás s a helyes üzleti szempontokat szemelött tartva, kétségen kívül a Királyhágón inneni parcellázó műveleteivel elfogja érni a tisztességes üzleti hasznot is, a mellett, hogy egészséges közgazdasági célt szolgál.

Az erdélyi részek földbirtok politikájának alakulására minden jóakarata daczára befolyással jelenlegi szervezetében alig lehet.

Erdélyben parcellázandó nagyobb birtok nincsen. A földbirtok legutóbbi statisztikája szerint a 100 holdon felüli ingatlanok kevés kivétellel a magyarság

*) Telepítő és parcellázó bank Budapest.

kezén vannak. A kisbirtok változásokat nemzeti irányban ellenőrzés alá venni, lehetővé tenni, azt, hogy a nemzetiségek, főképen az oláhok tért ne foglalhassanak, a magyarság megerősödését minden lehető módon előmozdítani oly célok, melyek magánvállalkozással meg nem oldhatók. Az 1895-ben 10 millió márka alapítókéval Berlinben megalakult mezőgazdasági bank (Landbank) főképen nagybirtokok parcellázásával és telepítéssel foglalkozik. Működése az egész birodalomra kiterjed. Tisztán magánvállalkozás ez is s mint ilyen fényes üzleti eredményt is mutat fel, mert 7% és 8%-lékos osztalékokat ad részvényeseinek.

E pénzügyintézet is tulajdonképpen csakis parcellázás s a parcellázott ingatlanokat szomszédok és helyi jelentkezők között osztja fel. Az üzleti haszon mindenestre biztos kilátásba van, tulajdonképpen azonban a telepítést, mint nemzetpolitikai célt nem szolgálja ez sem. Az igazi tervszerű telepítési politikát csakis állami telepítési bizottságok a telepítési alapra támaszkodva követhetik.

A Darányi-féle javaslatban kilátásba van helyezve állami kedvezmény az olyan hitelintézetek javára, a melyek telepek létesítésére, már meglevők hiteligényeinek kielégítésére, birtok feldarabolások előkészítésére vállalkoznak. Az ellenőrzést az állam az illető pénzügyintézet mellé kirendelendő kormánybiztossal gyakorolja.

Kétségtelen az, hogy tőkeszegény országban sokkal nagyobb nehézségbe ütközik az új földbirtok politika alapjait lerakni. Míg Németországban tartományonként számos jelzalog intézet áll a parcellázás telepítés, járadék birtokok képzésének szolgálatában minálunk a tulajdonképeni földhitellel foglalkozó két nagy pénzügyintézetünk szervezetbeli nehézségénél fogva telegekönyveink megbízhatatlansága okából a kisebb

jelzálog hitelt teljesen kihagyta üzletköréből. Az egypár kísérlet, melyet Erdélyben ez irányban az utóbbi években tettek, nagyobb jelentőséggel nem bír.

Hogy a fővárosi intézetek mennyire elhanyagolták Erdélyt és különösen a székelyföldet, arra jellemző adat, hogy az „Osztrák-magyar bank” 1902. év végéig Csik- és Udvarhelymegyében egyetlen fillér jelzálogkölcönt sem adott, egész Háromszéken 439,120 korona, egész Maros-Tordamegyében 299,436 korona birtokkölcönei voltak elhelyezve.

A „Magyar jelzálog hitelbank”, mely évek óta tart fenn Kolozsvárt képviselőiséget és most már a székelyföldön is kirendeltséggel bír, az utolsó 10 évben a székely megyékben 3.625,900 koronát helyezett el összesen 207 kölcsöntvevő között, vagyis átlag 20 család élvezhette évenként e hatalmas intézet támogatását. A „Pesti magyar keresk. bank”, mely szintén foglalkozik jelzálogügyletekkel, Csik- és Háromszék-megyében egyetlen kölcsönt sem nyújtott, Udvarhelymegyében 11,400 koronát, Maros-Tordamegyében 113,326 kor. 55 fillért helyezett el. A „Magyar földhitelintézet”, mely országszerte megyénként bizottságokat létesített, csak 7 vármegyében nem tartotta szükségesnek a bizottság megalakítását, e 7 vármegyében természetesen bennfoglaltatik a 4 székely vármegye. És dacára annak, hogy a székelyföldön külön kirendeltséget létesített volt, melyet azonban már meg is szüntetett, egész kölcsönállománya a székelyföldön 3.952,400 koronát tett ki.

Szövetkezeteket is lehet a telepítési politika szolgálatában állítani. A porosztörekvésekkel szemben a lengyelek nagy sikereket értek el s ezt legfőképpen szövetkezeiknek köszönhetik. A *Spolka Ziemski* alapítatott elsőnek Posenben, ezt követte számos szövetkezet.

Megalakulván egy ilyen irányú szövetkezet, megvásárolja az ingatlant, tagjai közt szétosztja. Ezek együttesen, bár korlátolt mértékben felelősek.

Ebből azután az az előny származik, hogy mint szövetkezet a lakosság sokkal könnyebben juthat hitelhez. Legtöbb esetben csak a fennálló jelzálogi terhén felüli összeget kell készpénzben kifizessse s ezt a szövetkezet tagjai rövidesen befizetett járulékaikból előteremtik. A szövetkezeti eszme nálunk bámulatos sikereket mutat fel a hitelszervezet körében. Nem lenne siker nélküli a telepítés és parcellázás egy részét szövetkezetek útján végeztetni. Természetes az, hogy a szövetkezetek közös hitelforrással kell bírjanak.

Ismételten hangsúlyozzuk azonban azt, hogy Erdélyrészben nem a parcellázás, de a telepítés a fontos.

A szövetkezetek, jobban mondva a szövetkezeti forma igénybevétele az alkalmi vételeknél, falusi parasztgazdáknak nagyobb birtok complexumok vásárlásánál és feldarabolásánál bír fontossággal.

Ellenben a járadék-birtok képzés mindenütt helyet foglalna, hol akár nagyobb ingatlan terület parcellázásáról van szó, akár egyes ingatlanok megvásárlásáról, illetve alkalmas kezekbe való juttatásáról.

A vegyes nemzetiségű községben eladásra kerülő kisbirtokok, ha az a megállapítandó telepítési programba belevág, járadék birtokká alakítandók.

Vegyük például a legközségesebb esetet. Egy ingatlan megszerezhető. Az ingatlan a megállapított eljárási módozatok mellett megbecsültetik 400 koronára. Ezen ingatlan évi járadéka 16 korona lenne, mely járadék képezné a vételárat.

A 400 koronára taksált ingatlan $\frac{2}{3}$ értéke erejéig járadék-kölcsön lenne engedélyezve.

Fizetne tehát a járadékirtok vásárló 400-26666 133-33 fillért vagy készpénzben, vagy ennek járadékát, mint magán járadékot. A 266.66 fillér járadék kölcsön megfelelő törlesztési terv szerint törlesztetnék.

A Darányi féle javaslat szerint a járadék levél kamatlábát és törlesztési idejét a pénzügyminiszter, a földművelésügyi miniszterrel egyetértőleg állapítja meg időnként a pénz piacz viszonyaira való tekintettel.

Az elkészítendő járadék-kölcsönök törlesztési táblázatába a földművelésügyi *miniszter* által megszabandó kezelési költség, mely a telepítési alap javára esik és a közvetítő intézet részére biztosított jutalék is belefoglalandó.

Kétségtelen az, hogy a járadék kölcsön, annak kamatlába, költségei, más elbírálás alá esnek tökeszegény országban, mint a hol az állam fináncziális ereje mellett a magán töke is könnyen ajánlkozik e fajta pénzügyi műveletekre.

A német járadék kölcsönök, melyek az érték $\frac{3}{4}$ -éig terhelhetik meg az ingatlant, kielégítésül a járadék $27\frac{2}{3}$ -szorosságát adják az esetre, ha a kifizetés $3\frac{1}{2}\%$ -lékos járadék papírokban történik.

Az 1891 július 7-én kelt törvény 6. §-a a törlesztési tabellákat is megállapítja és pedig $60\frac{1}{2}$ évet véve törlesztési időnek, olyképpen hogy minden 100 márka után $60\frac{1}{2}$ éven át évenként $\frac{7}{8}=\frac{1}{2}$ márka járadékbank járadék kamatoztatásra és $\frac{1}{8}=\frac{1}{2}$ márka törlesztésre fordítatik.

A Darányi-féle javaslat az ingatlanok becsértékének felén túl menő kölcsönök és a járadék-kölcsönök folyósítására szükséges pénzt járadék-levelek kibocsátásával szerzi be. Ezek a járadék-levelek vagy az állam kincstár, vagy valamely pénzintézet által állí-

tandók ki, ez utóbbi esetben az állam kincstár jótállása mellett.

Az így privilegizált intézet tartoznék azután végezni a kölcsönök elszámolását, a járadék-levelek nyilvántartását az esedékes szelvények és a vissza fizetésre kerülő járadék-levelek beváltását.

Az intézet költségei megtérítéseül évente a forgalomban levő járadék-levelek összege után $\frac{1}{5}\%$ -ot kapna a telepítési alapból. E juta-lék az adósokra rovatnék aztán ki a törlesztési tabella összeállításánál.

Telepítési hatóságok.

A telepítési actio sikere az azt vezető közegek helyes szervezetétől *függ*. A telepítési hatóságok összes tevékenysége pár szóban kifejezhető: *jól és olcsón vásárolni*, a megvásárolt ingatlanokat *megfelelő kezekben* lehető rövid idő alatt *eljuttatni*. Óriási felelősség hárul a végrehajtó közegekre, mert az említett szempontok bármelyikének mellőzése helyrehozhatatlan károkat okozhat.

Az ingatlan vizsgálata, értékelése, esetleg feldarabolása és osztályozása s ezek alapján megvásárlása igazi discretionális hatáskörbe tartoznak. Egy ugyanazon ingatlan értékelése több szakértő által ritkán sikerül úgy, hogy mindannyi egyforma becslési árban állapodna meg. A becslésnél tehát mindenestre többféle szempontot kell érvényre juttatni. Az adó alapján kiszámítandó kataszteri érték a legmegbízhatóbb. A földadó kataszter alapján még hozzávetőlegesen sem lehet az ingatlant értékelni. A kataszteri adózási adatok mellett tehát mindenekelőtt az ingatlan értékét helyi szakértők által tett nyilatkozatokkal kell megállapítani. Ezen megállapodás mellé járulna az azon község és a szomszéd községekben történt adás vételek és kényszer eladásokról készített összehasonlító kimutatás. Az így felszerelt kérvény vagy ajánlat kerülne a telepítési alsó hatósághoz és innét a főhatóság elé.

Míg a német telepítési törvény a telepítési biztosság (Ansiedelungs-Kommission) központi szervezeti aként állapítja meg, hogy az elnökön kívül 12 tagja lenne és pedig öt minisztérium kormánybiztosság, a brombergi és poseni két telepítési főtisztviselő, továbbá öt előkelő mezőgazda. A Darányi javaslat *telepítési hatóságokat és telepítési tanácsokat* szervez? Az országos telepítési tanácsban foglalnának helyett a szakminiszteri megbízottak, a törvényhatósági tanácsban vidéki megbízottak. Legfőbb hatóság volna a földművelésügyi minisztérium, illetve a beosztott országos telepítési főigazgató az alárendelt tisztviselőkkel.

A szakszerűleg vezetett erős központi főhatóság ellen kifogás nem emelhető. Nem csak az actio egyeséges egyöntetű vezetése, de az elbírálandó kérdések nagy fontossága megkívánja, hogy a földbirtok politika hivatott öre – a földművelésügyi miniszter vezesse központilag az új földbirtok politikát.

Nem sok fontosságot tulajdonítunk azonban a telepítési tanácsnak, különösen a törvényhatósági telepítési tanácsnak. Keserves tapasztalat mutatja, hogy az ilyképen szervezett véleményező testületek semmit sem végeznek. Legtöbbször minden szakértelem nélküli egyének gyülekezete, kik a kineveztetésük vagy megbízatásuk tudomás vételén kívül egyéb érdeklődést az ügyek iránti nem mutatnak. Legjobb példák erre az iparfejlesztő bizottságok – melyek évek óta szintén főispáni elnöklet alatt minden eredmény nélkül működnek – illetve köztudomás szerint évenként egy kétszer alig látogatott ülést tartanak.

A központi szakszerűleg vezetett hatóság mellett ép ily erős szervezettel ellátott állami hatóságok keltenek vidékenként is. A telepítési biztosságok hatás-

köre s szervezete olyan legyen, hogy ne műkedvelők, de *közhivatali* és erkölcsi felelőség öntudatával bíró szakemberek működjenek azokban.

Az erdélyi részekben kiváltképen nagy jelentősége van a középhasóság szervezetének.

A javaslatból az vehető ki, hogy a telepítési bizottságnál creálandó tisztségeket állami, törvényhatósági és községi közigazgatási tisztviselőkre akarják bizni.

Az állami és törvényhatósági tisztviselők közreműködése kívánatos. Községi jegyzők, bírák lelkészek tanítók fontos feladatot oldhatnak meg a végrehajtásban.

Azonban a telepítési biztosság hatáskörét nem helyes más hatóság hatáskörével összekeverni.

Legyenek a telepítési biztosságok is a földművelésügyi minisztériumba beosztott állami közegek.

Minden ilyen biztosság (az erdélyi részekben kettő kellene Kolozsvár és Marosvásárhely székhelyivel) vonja be az említett közegeket közreműködésre.

Feltétlen szükségesnek tartjuk azonban azt, hogy az ily telepítési biztosságok beosztott közegeiként a *telekkönyvvezetők* szerepeljenek.

A megállapítandó actió keretébe eső minden telekkönyvi hivatal vezetője külön díjazással legyen tagja a biztosságnak. Jelentéseit, véleményét írásban terjessze elő. Hogy ez miért oly fontos, azt alig szükséges bővebben bizonyítani. Minden birtok változás az ő kezén megy keresztül. A hitelműveleteket, ingatlan érték forgalmát megbízhatólag ő figyelheti meg.

Az erdélyrészi telepítések kérdését csak is államilag szervezett közép hatóságokkal oldhatjuk meg. A birtokvásárlások egész tömege kell foganatba vétesék, hogy tömeg telepítések eszközölhetőek legyenek.

Nem nagy ingatlan complexumok vásárlásáról van szó, melyek nagy befektetést igényelnek, de sok, igen sok kisbirtok megvásárlásáról. Ez ügyletek lebonyolítása a szervezendő biztosságok teljes munkaerejét igénybe veszi.

A földművelésügyi ministeriumban szervezett, illetve oda beosztott főhatóság (telepítési főigazgató, igazgatók, gazdasági szakértők stb.) mint legtöbb intéző bizottság az erdélyi részekben két középhatóság tartoznék – illetve szerveztetnék és pedig egyik *Kolozsvárt* másik *Maros-Vásárhelyt*. A kolozsvári szervezet hatáskörébe a nemzetiségi vármegyék birtokváltásainak ellenőrzése, járadék birtok képzések, hitelműveletek lebonyolítása, a telepítési alap terhére eszközendő birtokvásárlások tartoznának. A kolozsvárti székelő Emke kiváló apparátusával – nemzetiségi adataival a szervezetben szintén helyt kell foglaljon. A maros-vásárhelyi középhatóság ügykörébe a székelyföld birtokpolitikai kérdései tartoznának.

Mindkét középhatóság a főhatóság jóváhagyásával intézkedik az összes hatáskörébe utalt kérdésekben, – az ajánlatok és kérelmek feletti vélemények, illetve ezek elbírálása tárgyában, különösen ingatlan vásárlások és eladások módozatainak megállapításánál az illető közigazgatási közeg, körjegyző, főszolgabíró véleményét beszerzi, beveszi az illetékes telekkönyvvezető írásbeli véleményét, a mennyiben szükségesnek mutatkozik, szakértő becsüt foganatosít. Határozatát jóváhagyás végett a főhatóság elé terjeszti.

Megjegyzendő, hogy az egész ingatlanok értékelése a mennyiben azon bankteher van (90%-án az ingatlanoknak az van) megkönnyítetik az által, hogy a jelzálogi kölcsön megszavazásánál az ingatlan már megbecsültetett. Az általános gyakorlat szerint a bank-

teher az ingatlan feleértékéig terjed. A magyar pénzintézetek – tekintve, hogy legtöbb esetben a jelzálog kölcsönök kifizetéséről lenne szó – a becslésre vonatkozó adatokat közölnék a hatósággal.

A díjtalanul – *nobile officiumot* – végező véleményező testületek, telepítési tanácsok segédletét véleményeiket meg lehet hallgatni, de ennél fontosabb lesz – megállapítandó díjazás mellett megbízható vidéki szakértőket alkalmazni – tisztességes, hazafias és vagyoniilag, erkölcsileg megbízható mezőgazdák köréből.

Úgy a marosvásárhelyi mint a kolozsvári biztosság a birtokpolitikai ügyeket szakosztályok szerint tárgyalná és intézné el. Mindenek előtt a legfontosabb kérdés a *birtokvásárlás* az e célra szervezett első szakosztály előtt bonyolítatnék le. Ide tartoznék az ingatlan tehermentesítése és telekkönyvi jogviszonyainak teljes rendezése is. A *második szakosztály* ügykörébe a megvásárolt ingatlan időközi kezelése, telepítésre, illetve eladásra alkalmassá tétele, a telepítési tervezet elkészítése, az anyag beszerzése az építkezésekre, a kérvények elbírálása, a telepítés és a létesített telepek felügyelete és ellenőrzése tartoznék.

A két hatóságon kívül felesleges lenne más alsóbb hatóságot szervezni.

A Porosz-Lengyelországban eszközölt német telepítések ügyköre egy speciális telepítési biztosság alá tartozik – melynek székhelye Posen városban van. Ez a biztosság közvetlen az államministerium alá van rendelve s az elnök, három gazdasági szakértő, 14 főtisztviselő és több alsóbb tisztviselőből áll.

Az 1898 évig a poseni telepítési biztosság három alosztályból állott és pedig az elsőben a telepítési kérvények, másodikban az időközi kezelése az ingat-

lanoknak, a harmadikban az ingatlanok gazdasági javítása, beosztása végeztettek. Újabban három osztály működik ugyan, mindenik azonban külön külön a hozzá beosztott kerületben, elvégzi az ingatlanok és telepéseket illető összes kérdéseket. A német telepítési actio azonban – a mi szintén egyik főhibája, majdnem kizárólag nagyobb ingatlanokat vásárol és kezel és nagyobb mezőgazdasági telepeket létesít. A vásárolt közép és nagybirtokok terjedelme 200-1500 h. a. között váltakozik. Kis ingatlan 1-15 h. a. terjedelmű egyáltalán nem vásároltatott. *A mi erdélyrészi telepítéseink – a mint ez ki lett fejtve – csak agy lehetnek sikeresek, ha nem a középbirtokok romjain épülnek fel – de a kisbirtokok változásait regulázzák nemzetiségi és gazdasági szempontból.* Természetes az, hogy itt ezer meg ezer kisbirtok kell gazdát cseréljen a telepítési hatóságok útján. Ezek tevékenysége tehát nagy méretű lesz és mindenesetre nehezebb feladatokat oldanak meg és terheőbb munkát fognak végezni – mint a német telepítő hatóságok. A porosz-lengyelországi telepítés és az erdélyi részek telepítési actiója között éles eltérések vannak tehát, melyek a szervezendő telepítési hatóságok tevékenységét is más elbírálás alá helyezik.

J a v a s l a t.

A fentiek figyelembe vétele után a következőket emeljük ki és ajánljuk a telepítési actió vezető földművelésügyi kormányzat figyelmébe.

1. Az erdélyi részekben bevezetendő actió hagyja figyelmen kívül a szászok által lakott területeket. Fordítsa teljes tevékenységét az oláhokkal vegyesen lakott magyar községekre. A telepítési actió tehát a következő vármegyék területén kezdendő meg: Marostorda, Kisküküllő, Tordaaranyos, Szolnok-Doboka, Kolozs, Hunyad és Alsó-Fehér megyékben.

E területen vegye figyelembe első sorban az itt levő városokat. Munkások, iparosok, kerti gazdaságot űzők telepítésével erősítse azok környékét. Ipar telepek, bányavállalatok mellé munkás telepítéseket mozdítson elő.

Figyelemmel arra, hogy a közép birtok e vármegyékben teljesen magyar kézben van kivételes és megindokolható szükség nélkül nagyobb birtokot ne parcellázzon, hanem erősítse és segítse a középbirtokos osztályt. Tömeges mezőgazdasági munkás telepítésekkel tegye le-

hetővé, hogy a középbirtokos magyar munkásokat alkalmazhasson. Az eddigi telepítési típusok 20-37 holdas terjedelműek nem szolgálják a telepítések igazi célját. Ezek helyett 1-5 holdas telephelyek létesítendőek nagy számmal és pedig nem parcellázás útján – de kisbirtokok vásárlásával, rendezésével és járadék birtokká történt átalakításával.

2. Minthogy e vármegyékben szétszórtan régi pusztulásnak indult magyar egyházak vannak, erősítse meg azokat, a congrua törvény alkalmazásával.

3. Egyidejűleg a telepítési actióval vegye fogantatba az erdőlyrészi telekkönyvek általános helyesbítését.

4. A tömeges telepítések eszközzésére legalkalmasabb a járadék birtokrendszer, ennek bevezetése sürgős és fontos érdek úgy a nemzeti birtokpolitika, mint az egészséges hitelpolitika szempontjából.

5. A telepítési actió állami feladatot képez, állami ellenőrzés alatt áll s azt állami hatóságok végzik.